Жизнь великого йогина Милареиы

Эта уникальная старинная книга «Житие великого йогина Миларепы» шла к читателям необычным путем. Спасенная во время уничтожения Эгитуйского дацана, она много десятилетий хранилась в разных семьях верующих, в том числе в семье Дашиевых из Еравны. Предоставлена ИД «Информполис» заслуженным учителем Бурятии, поэтом Даши-Нимой Халхаровичем Халхаровым.

Поэтому издание такой книги не имеет аналогов в издательской истории республики. Красочность и оригинальность книги очевидна даже с первого взгляда на ее рисунки и оформление. Особого внимания заслуживают яркие иллюстрации, выполненные бурятскими художниками. Это самая большая драгоценность этой книги. Ради того, чтобы вместить все рисунки, мы разделили книгу на несколько частей и предлагаем вам пока познакомиться с первым томом. Его издание стало возможным благодаря поддержке Министерства культуры РБ и ГК «Метрополь».

Буддисты Бурятии, даже те, кто не принадлежит к школе Миларепы, почитают его как великого святого. В неменьшей степени Миларепа известен как поэт и слагатель гимнов, которые на устах у многих буддистов. Миларепа – это один из наиболее интересных учителей в тибетской философии. Становится понятным, почему жизнеописание Миларепы является одной из самых популярных и любимых книг в Азии.

Наш издательский дом «Информполис» надеется познакомить с этой книгой
не только Бурятию, но и остальные регионы России.

О переводчике книги

Очирова Галина Номогоновна родилась в с. Шанага Бичурского района Бурятской АССР 4 января 1936 года. В 1960 году окончила БГПИ им Д. Банзарова, историко-филологический факультет. Проходила стажировку по изучению восточных языков (старомонгольская и тибетская письменности и современный монгольский язык) при Монгольском университете в 1969-1970 гг. С 1965 по 1991 год работала в БНЦ СО АН СССР в отделе востоковедения (в секторе монголоведения, буддологии и рукописном отделе) младшим научным сотрудником. С 1991 по 2000 год — в Национальном архиве РБ. Обрабатывала материалы дореволюционных дацанов на старомонгольской письменности и материалы Степных дум.

Ее работы по шаманизму, ламаизму опубликованы в научных сборниках: «Буддизм и традиционная культура», «Культура Центральной Азии: письменные источники», в монографии «Традиционная культура бурят» в соавторстве с доктором наук Герасимовой К.М. и кандидатом исторических наук Галдановой Г.Р. в Улан-Удэ. Статья по шаманизму бурят и монголов выпущена в соавторстве с профессором Жуковской Н.Л. в Новосибирске и в Англии.

Переводы со старомонгольской письменности бурятских исторических хроник в сборнике «Бурятские летописи», в журнале «Байкал», в сборнике «Алтан гадасан» — труды Ринчина Номтоева и труд Агвана Доржиева и пр. В данный момент работает с Российским библейским обществом, участвует в переводе Библии на бурятский язык.

ИП

Хутагта Мила Богдын хатуужалаар ябажа нэгэ наһан нэгэ бэедээ Бурханай хутагые олоһоной гайхамшагта нирваан болон хамагые айладагшын мүрые үзүүлэгшэ намтар хэмээгдэхэ оршобой.

Хойто зүгэй хүдөө аймаг зоной дотор яһан обог Гонбуу, изагуурнь гэбэл хуушан тарниин Юу нэрэтэ нэгэ ламын хүбүүн юваанзари һүзэгшэн бии бэлэй. Тэрэ юваанзариие Идам бурхан даган нигүүлэсхэ тула, ехэ адистадта болоһон байна. Юваанзари хамаг зоной адистадта хийд сүмые эрьехээ ба тэдэндэ оршоһон Шүтэй Бурханда мүргэхэеэ ошобо. Тиигээд Цанг-ла нютагай Химба-би нэрэтэ зондо хүрэжэ, тэрэ уластахи ада шүдхэрые номгодхожо, ехэ адистадта болгобо. Тиигэжэ хамаг зондо туһа хүргэхэдэнь, шабинар ба ехэшүүл баясаһандаа, нэрыень Гонбуува Юва хүбүүн гэжэ нэрэ үгэбэ. Хэдэн жэл тэрэ уласта һууба. Тэрэ улас ада шүдхэртэ баригдажа, үбшэндэ хүртэхэдээ, ходо тэрэниие залаха болобо.

Нэгэ сагта нэгэ ада шүдхэр тэрэ уласта Юва хүбүүнэй дэргэдэ ерэжэ, хоро хүргэжэ шадангүй, маша ехэ айжа байба.

Тэрэ ада шүдхэр Юва хүбүүе һайтар бэшэрдэггүй нэгэ хүнэй гэртэ орожо, тэрэ гэрэй эзэниие үбдэхөөбэ. Тэрэ айл элдэб ламые залажа, дошхон дүрөөр айлгаад, адистад хэхэдэнь, тэрэ ада шүдхэр гаран сасуу, дэмы олон үгэ үгүүлжэ, энеэн наадалан, эльгэлжэ, нэгэшье туһа болобогүй. Юва хүбүүниие бэшэрдэггүй хүнэй нэгэ амараг садан тэрэ шүдхэрһөө нюужа, иигэжэ хэлэбэ:

— Гонбуува Юва хүбүүе залажа ерэбэл, шинии үбшэндэ туһа боломуй,— гэжэ хэлэхэдэ, тэрэ үбшэн хүн хэлэбэ:

— Ярада туһа байбал, нохойн өөхые түрхибэл туһа болохо бэзэ даа. Тиимэһээ тэрэниие залажа ерэ,— гэхэдэнь, Гомбуува Юва хүбүүе залажа, тэрэ хүбүүн ехэ дуугаар:

— Гомбуува Юва хүбүүн ай сүй,

хамаг ада шүдхэрэй мяхые эдигшэ, шуһые уугша юмби, һуужа шадаха болбол, амилангүй һуу,— гэжэ Гомбуува Юва хүбүүнэй дүтэлэн ерэхэдэ, тэрэ ада шүдхэр маша айһан маягаар ааша гаргажа:

— Ай, мила, мила,— гэжэ баһа баһа арзайн эмыгэ-эд, олон зүйл дуу гаргаба.

Юва хүбүүнэй тэрэ үбшэнтэй хүнэй дэргэдэ хүрэн сасуунь, тэрэ ада шүдхэр иигэжэ үгүүлбэ:

— Хүбүүн, би шинии али хаана ябаһан, һууһан газарта хоро хэжэ шадахагүй болобоб, амииемни абаран соерхо,— гэхэдэнь, Юва хүбүүн тэрэ ада шүдхэрые хойшодоо хэндэшье хоро бү хэ гэжэ ама алдуулжа табиба.

Тэрэ ада шүдхэр Юва хүбүүндэ шүтэһэн нэгэ хүнэй гэртэ орожо, баһа «мила, мила» гэжэ энэ ябадалда үзэгдэһэн зоболоноо, урдань хэзээ тиимэ юумэ үзөөгүйгөө хэлэхэдэнь, тэрэ гэртэхи хүн тэрээнһээ асууба:

— Шамда ямар аюул болобо бэ? — гэхэдэ, тэрэ үгүүлэбэ:

— Гомбуува хүбүүн ерээд, аминдамни хүрэхэ мэтэ зоболондо оруулба, би амитанда хоро хэхэгүйб гэжэ ама алдаад, тангариг үргөөб, — гэбэ.

Тэндэһээ эхилэжэ Юва хүбүүнэй нэрэ алдар ехэ боложо, хамаг хүн Юва хүбүүе Мила гэжэ нэрлэһэндэ, изагуурай нэрэнь Мила гэжэ алдаршаба. Тэрэ ада шүдхэр хоро хэдэг наһаяа һэлгэһэн гэжэ дуулдаһан гэдэг.

Тэндэһээ Гомбуува Юва хүбүүн нэгэ эхэнэрые абахадань, тэрээнһээнь нэгэ хүбүү түрэбэ. Тэрэ хүбүүнһээ хоер хүбүүн түрэбэ. Ехэ хүбүүгээ Мила-Дотон-Сэнгэ гэжэ нэрлэбэ. Тэрээнһээ түрэһэн хүбүүндэ Мила-Дорже-Сэнгэ гэжэ нэрэ үгэбэ. Хойшодоо тэдэнэй үндэһэндэ нэжээд хүбүүнһээ үлүү түрэбэгүй. Мила-Дорже-Сэнгэ «дүрбэлжэн» гэжэ яһа хаядаг наадые хаяжа наадахадаа мэргэн тула, дүрбэлжэнөөр наадаха ээлжээ абаба.

Нэгэ сагта тэрэ уласта дүрбэлжэндэ мэргэн болоһон, олон аха дүүнэртэй, мэхэ хуурмагша хүн бии бэлэй. Тэрэ Мила-Дорже-Сэнгые шүүхэ тула, заахан мэлзээ табижа, дүрбэлжэнөөр наадажа, тэрэнэй шадал шэнээе мэдээд, тэрэнэй хойто үдэр наадажа шүүбэ. Мила-Дорже-Сэнгэ өөрөө шүүгдэһэндээ эшэгүүритэй боложо, үглөөдэрнь баһа иигэжэ наадаяа гэлдээд, тэрэнэй хойто үдэр баһа наадахада, урдынхиһаа ехэ мэлзээ табижа, Мила-Дорже-Сэнгые омогоршуулхын тула гурба дахин наадаад, шүүгдэһэндэ, Мила-Дорже-Сэнгэ шүүһэн мэтэ омгогшобо.

Тэрэ хүн үгүүлэбэ:

— Ши бидэ хоер баһа дахинаа наадае, гээд, баһа мэлзээ табихые зүбшжэ, таряаланай газар, байһан бүхы эд таваараа бүгэдые мэлзээндэ табижа, «хоюуланаймнай үгэ болтогой» гэлдэжэ, бэшэжэ, гар табижа наадаһанда, тэрэ хүн шүүжэ,

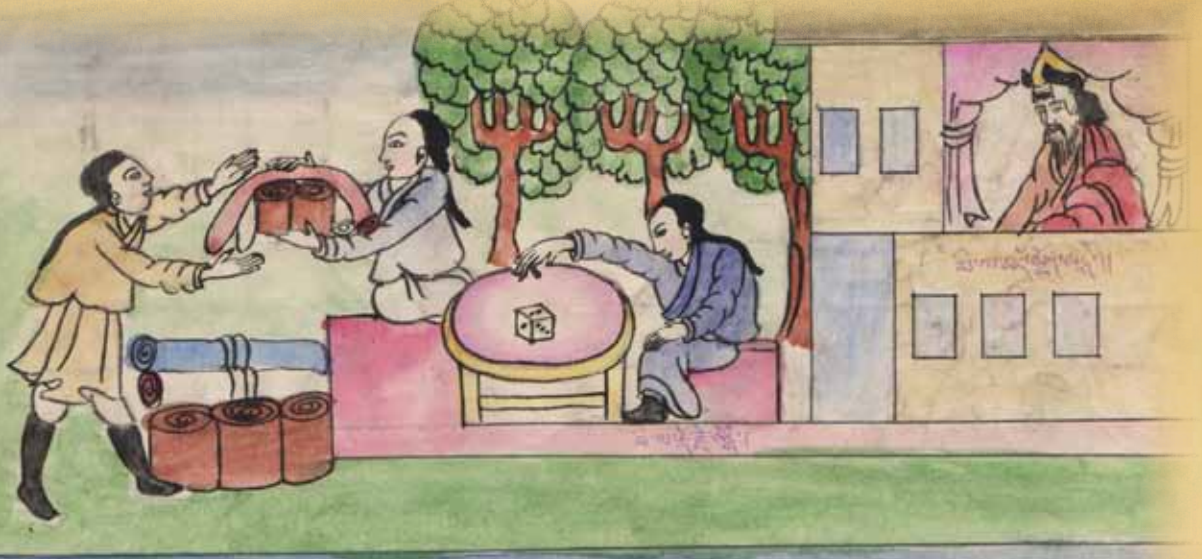

тэрэнэй аха дүүнэр бүгэдээрээ ерээд, таряалангай газар, эд таваарые тооложо абаба. Эсэгэ, Мила хүбүүн хоер нууха оронноо хагасажа, тэндэнээ бэшэ уласта ошожо, Маншуул ба Гүн-тандахи Хиа-ра-Ца нэрэтэ уласта хүрэжэ, нуури заанажа нуубай. Мила-Дотон-Сэнгэ эсэгэнь тэрэ уласта

Ном уншаха, балин табиха, мүндэр харюулха, шагшаабад сахиха гэхэ мэтые хэжэ, тэрэ уласта маша туһатай болоод, ехэ олон эд таваартай болобо. Дорже-Сэнгэ хүбүүн үмэнэ зүгтэ эд таваар худалдахаа ошобо. Зунай сагта хойто зүгэй хүдөө уласта ашаглахын тула ошобо. Үшүүхэн хүбүүн Маншуул улас ба Гүн-тан улас хоерто ашаглахын тула ошобо. Эсэгэ хүбүүн хоер олон эд таваартай болоһоной хойно, Дорже-Сэнгэ эсэгэ хүбүүндээ тэрэ уластахи

нэгэ һайн изагуурта үхиниие гэргэн болгожо абуулба. Тэрээнһээ нэгэ хүбүүн түрэхэдэнь, Мила-Шираб-Жалсан гэжэ нэрэ үгэбэ. Тэрэ хүбүүнэй үдэжэ томо болоһон сагта Мила-Дотон-Сэнгэ үбгэ эсэгэнь нүгшэжэ, тэрэнэй буян хэһэнэй хойно, Мила-Дорже-Сэнгэ худалдаа ашаглажа, эд таваар, эрдэни зөөжэ ябаһаар, урдахиһаа нэн үлэмжэ баян болобо.

Хиа-Ра-Цагай оронһоо Ормаа нэрэтэ нэгэ хүндэ Гурбалжан нэрэтэ нэгэ һайн таряалангай газар бии байжа, алта, урда хойно зүгһөө зөөһэн эд таваарые үгэжэ, Ормаа нэрэтэ хүнэй гурбалжан таряаланай газар худалдажа абаба. Тэрэ таряалан газарай дэргэдэ, тэрэ хүнэй газаа өөрынь шүтэжэ һууһан нэгэ заахан байшан байхада, тэрэнииме худалдажа абаад, баһа тэндэ нэгэ ехэ

хүрээтэй байшан барижа һууба. Мила Шираб Жалсан хори наһа наһалба. Хиа-Ра-Цаагай Ми обог яһата нэгэ һайн хүндэ маша нэн гуа үзэсхэлэнтэ уран сэсэн болоһон, Хэр-жан нэрэтэ нэгэ үхиниие абажа, гэргэн болгобо. Тэрэнэй нэрые Жамса-Хэр-жан гэжэ нэршүүлбэ.

Тэндээ гурбан дабхарта байшан бодхообо. Дээдэ байшандаа сан табиба. Дэргэдэнь эдеэнэй байшан, дундахидань Найман нюруутай, дүрбэн баханатай нэгэ сайн байшаниие байгуулаад, «Найман нюруута, дүрбэн баханата байшан» гэжэ нэрлэбэ. Тэндээ амгалан тайбан, нэрэ алдарынь ехэтэ алдаршажа һуугаа бэлэй.

Тэндэһээ Мила-Дотон-Сэнгэ эсэгэ хүбүүнэй нэрэ алдар өөрын газартахи аха дүүдэнь дуулдаба.

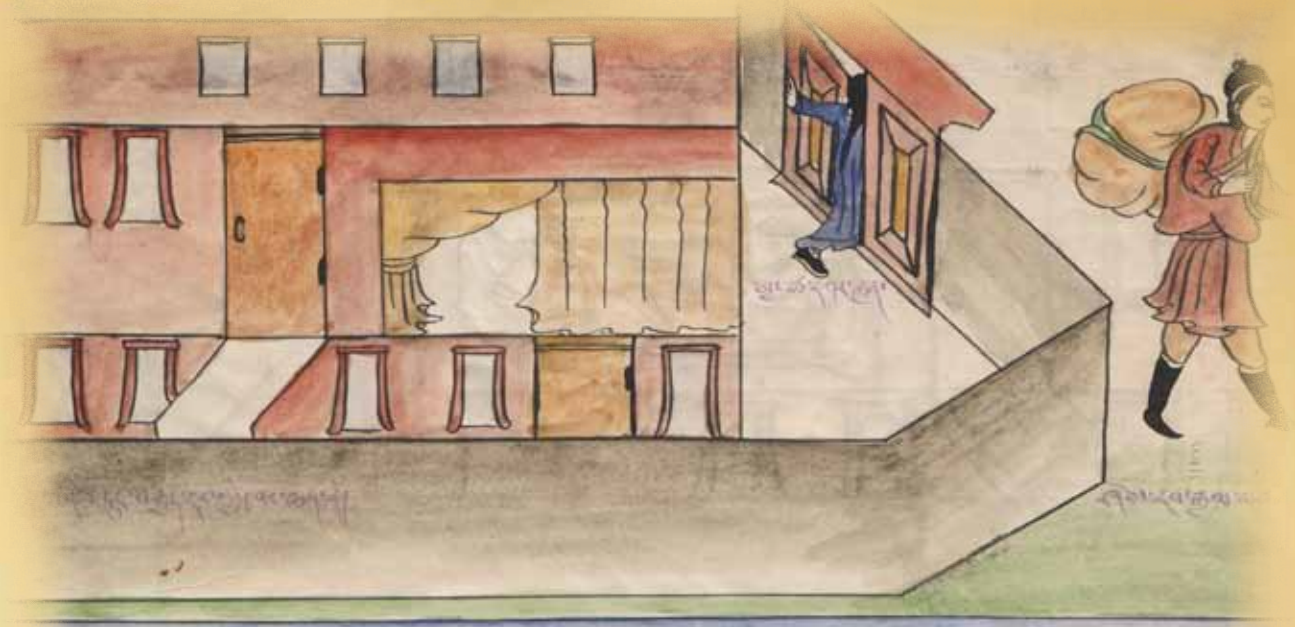

Мила-Дотон-Сэнгын үеэлын аша дүүгэй хүбүүн Юндүн Жалсан нэрэтэ бэлэй, тэрэнэй эмэ, хүбүүн ба Бинча Пэлдэн нэрэтэ үхин дүүтэйгээ хамта өөрын газарһаа гаража, Хиа-Ра-Ца нэрэтэ уластахи Мила Дорже-Сэнгын дэргэдэ ерэһэндэ, Мила-Дорже-Сэнгэ маша баярлаад, тэдэниие хүндэлөөд, һуури заһажа һуулгаад, ашаглан худалдаха еһондо һургаһанда, тэдэ худалдаа худалдажа ашаглаһаар, ехэ эд тавартай болобо.

Тэндэһээ нэгэ сагта Жамса Хэр-жан жэрмэһэн болоод, үхибүү түрэхэ сагтань, Мила-Шираб-Жалсан олон эд таваар абаад, умара Дэг-За зүгтэ худалдахаяа удаанаар ошоһон сагта, уһан эрэ луу жэлэй намарай түрүү һарын хорин табанда

Бос одонто дохео үдэр эхэһээ би түрэһэн байнаб.

Тэдэ эхэмни эсэгэдэмни захиржа, элшэдэ: «Эндэ намарай саг хүрэжэ ерэбэ, нэгэ хүбүүн түрэбэ. Тэрэ хүбүүндэ нэрэ үгөөд, милаангуудай хурим хэхэеэ үтэр ерэ» гэжэ бэшэг үгөөд эльгээһэндэ, тэрэ элшэ хүрэжэ ерээд, эсэгэдэ бэшэг үгэжэ, шалтагааниие дэлгэрэнгүй хөөрэбэ. Эсэгэмни маша баясажа: «Ай, ямар һайн юм. Би нэрэ үгэе. Бидэнэй үндэһэндэ нэжээд хүбүүнһээ үлүү түрэдэггүй юм. Одоо нэгэ хүбүүн түрэбэ» гэжэ маша баясхаланта болоһоной тула «Баясхаланта» гэжэ нэрэ үгөөд, «Би худалдаагаа дууһаяа. Одоо ябаяа», — гээд, гаража ерэһэн байгаа.

Ерээд, Баясхаланта гэжэ нэрэ үгөөд, сайн милаангуудай хурим хэбэ. Хойшодоо минии нэрые хэн нэгэн сонособол, баясхалантай болоһондоо, хамаг хүбүүдтээ Баясхаланта гэжэ нэрэ үгэхэдэ, маша зохижо байна гэлдэбэ. Тэрээнһээ хойшо минии дүрбэ наһа наһалһан сагта

баһа эхэмни нэгэ үхиниие түрэхэдэнь Гүн-Можид гэжэ нэрэ үгэбэ. Эрхэ нэрыень Бида гэжэ нэрлэһэнэй тула Бида-Гүн-Можид гэжэ алдаршаба.

Тэрэ сагта Бида үхин дүүгэй ба минии толгойе алта ба оюугаар шэмэжэ байһан юм. Тэрэ уластахи сайн иргэнтэй ураг садан боложо, тулиһан хүн бидэнэй зардаһан болобо.

Тэндэхи зон далда шэбэнэлдэн хөөрэлдэбэд: «эндэ ерэһэндээ ехэ эд таваартай, эрхэтэй болобо. Гадаада байшан таряалангаар дүүрэн болобо, дотоодонь эд таваараар дүүрэбэ. Эдэнэй эрэ эмэнь бүгэдээрээ шэмэгээр һайтар баяжажа, гайхамшаг болобо»,— гэжэ хамаг бүгэдөөрөө бидэниие магтажа һүүжа байтар

Мила-Дорже-Сэнгэ нүгшэбэ. Тоо томшоггүй эд таваараар буяниие дүүрэн үйлэдэбэ.

Энэ түрэһэн тухай нэн түрүүшын зохеонгуй бэлэй Баһа Рэсчунг иигэжэ хэлэбэй:

— Лама Эрдэни минуу, нэн түрүүн эсэгэһээ хагасажа, олон зоболонгуудые үзэһэн байнат. Ямар зоболон үзэһэнөө номлон соерхо»,— гэжэ хэлэхэдэ, лама зарлиг болобо:

— Тэндэһээ минии долоо наһа наһалһан сагтамни эсэгэ Мила-Шираб-Жалсан ехэ дошхон үбшэндэ дайрагдажа, отошо ба хамаг түлгэшэнэр эдэгэхэгүй байна гэжэ хэлэбэ. Ураг садан бүгэдөөрөө эдэгэхэгүйень мэдэбэ. Тэрэ өөрөө эдэгэхэгүйгөө

мэдэжэ, сэдьхэлээ сүхэржэ, абга, ахай эгэшэ түрүүлэн ураг садан болон нютагайнгаа сайн эргэдые ерүүлээд, тэдэндэ: « Эмэ, хүбүүн, эд таваарыемни бүгэдээр хайрлан сахигты, һүүлэй һүүлдэ эсэгын зөөриие хүбүүндэ барюулахат» гэжэ гэрээд үгэнүүдые бэшэгтэ бэшэжэ, хамаг бүгэдээртэ уншаад, «энэ үбшэмни намайе табихагүй байна, минии хүбүүн одоо дээрээ бага байһан тула, абга ба ахай эгэшэ түрүүлэн, ураг садантан бүгэдээр хайрлан хараад, дээрэ хадада байһан үхэр, адуу, хонин — гурбан түрэл, дооро адагта Гурбалжан Орма нэрэтэ таряалангай газарһаа эхилээд олон таряаланай газар бии бэлэй. Хүрээндэмни үнеэ, ямаа, элжэгэнэй сүрэг бии. Дабхарлигта байшан дээрэхи сандамни алтан, мүнгэн, зэд, түмэр, оюу, хиб торго, сан тэрэ мэтэ бии. Тобшолон хэлбэл, эдэ суглуулһан зөөри хэнһээшье хүсэхэгүй бэлэйб. Эдэ эдһээ тэды зэргэ минии хойноһоо буян хээрэйгты. Тэрээнһээ үлэһэн эд таваарые та бүгэдээрээ энэ хүбүүнэй гэргые абаха болотор һайтар хадагалан, илангаяа абга, ахай эгэшэтэн хоер сайтар хайрлан хадагалагты. Минии энэ хүбүүндэ Зэсши үхиниие гуйһан бэлэйб. Хүбүүн ехэ болбол, Зэсшиие бэри болгон абажа, минии энэ танда хадагалһан эд таваар бүгэдые хүбүүндэмни үгэжэ, минии орондо һуулгаарайгты. Хүбүүнэй ехэ болотор эхэ, хүбүүн, үхин гурбанай ядаха зобохые та абга, ахай эгэшэ,

хамаг ураг садан та бүгэдээр харюусаад, эдэниие зобоонгүй байгаарайгты, би хойто оршоһон үхэлдөө таниие үзэхэби» гээд нүгшэбэй.

Тэндэһээ эсэгын энэ буяниие дүүрэн хэжэ, «үлэһэн эд таваарые Жамса-Хэржан өөрөө хадагалжа хайрла» гэжэ бүгэдөөр зүбшөөхэдэнь, абга, ахай эгэшэ хоер үгүүлэбэ: «Мила Шираб Жалсанай гэрээ үгэнь эд таваарые бидэ хоерые хадагала гэбэ. Тэрэнэй үгөөр бидэ хадагалжа, эдэ эхэ, хүбүүн, үхин гурбаниие һайтар хаража, зобоонгүй хайрлаяа» гэхэдэ, минии нагаса ба Зэсши үхинэй түрхэм бүгэдээр зүблэлдэжэ, «эд таваар бүгэдыень эхэ, хүбүүн гурбуулан өөһэдөө хайрлан хадагалагты» гэжэ улам улам үгүүлхэдэнь, абга, ахай эгэшэнь эсэргүүсэжэ, эрэ адууһан бүгэдыень абгань абажа, эмэ адууһан бүгэдыень ахай эгэшэнь абаад, бэшэ эд таваар бүгэдые гэрэй хоер анги болгон хубаажа абаба. «Та, эхэ, хүбүүн, үхин

гурбаниие бидэ хоер хэшэглэжэ, тэжээе» гээд, эдэ гурбанда ямаршье эд таваар үгы болгобо. Зун таряаланай үйлые үйлэдэхэ сагта абгын зардаһан болобобди. Үбэл онгоной үйлые үйлэдэхэ сагта ахай эгэшын зардаһан боложо хүдэлбэбди. Эдеэн гэжэ нохойдо үгэхэ эдеэе эдеэд, ажалнай элжэгэнэй орондо ажаллаха боложо, набтархай дэгэл үмдөөд, һур бэһэлээд, сүлөө забдагүй ажал хэһэнэй тула, гар, хүл ехэтэ эсэжэ, муу эдеэн, дэгэлэй хүсөөр шараймнай үнгэ хубхай болобо. Бэемнай туража, урда нялха сагта түрүүн үһээ алта оюугаар шэмэдэг байтараа, одоо даахиржа, бөөһэн, хюурһан болоод, үзэһэн, соносоһон нимгэн сэдьхэлтэн бүгэдээрээ нулимса алдаба. Абга ба ахай эгэшэ хоерто хилэглэн хараалгажа, эхэ, хүбүүн, үхин гурбуулаа

маша тэсэхэгүй зобоһондоо, эхэмни ахай эгэшын «Ганза-балдан» гэжэ нэрэтэй байхада, «Барас ударидагша эмэ шолмос» гэжэ нэрлэбэл зохимой гэхэдэнь, хойшодоо ахай эгэшые Барас ударидагша эмэ шолмос гэжэ нэрлэдэг болобо. Тэрэ сагта юртэмсын онихон үгэдэ: «юухэн суглуулһан эдээ өөрөө эдлээгүй эзэн — газаа нохой болохо» гэһэнтэй адли бидэ эхэ, хүбүүн, үхин гурбуулан ядаралда оробобди. Урда Мила Ширабай амиды һууха сагта сайн муу хүн ерээд, минии нюур дурайжа харадаг бэлэй. Һүүлдэ эд таваар бүгэдые абга, ахай эгэшэ хоерой абаһанһаа хойшо, тэрэ хоерой нюур шарайе хараха болобо. Эхэмни хамаг хүнэй далда хэлэсэдэг: «эрын баян болоходо -эмэ хэр зэргэ зөөлэн, элдэгдэһэн цанма-сайн» гэһэн үгэ тэрэ үнэн байна гэбэ. Юрэ шадагша хүнэй үгы болбол, энээндэ адли байна гэбэ.

— Энэ Жамса-Хэр-жан хатагтайн һайн эрын бии сагта хэр зэргэ оюун бэлигтэй, уран байһан аад, одоо хэр зэргэ доройтожо байнаб,— гэлдэбэ. Хэрзэгы бидэнһээ доро хүн эхыемни наадалха, эльгэлхэ болобо. Зэсшиин эсэгэ эхэ намда нэжээд сайн дэгэл, годоһо үгөөд:

— Эд таваар гээшэ үбһэ ногоон дээрхи шүүдэртэ адли юм, тэрээндэ бү зобо. Урда шинии үбгэ эсэгэ эд таваар үгы байтараа, һүүлдэ баяжаһан юм. Ши һайн эрэ болбол, хойшоо эд таваартай саг болохо даа» — гэжэ улам улам һургаба.

Минии арбан таба наһа наһалһан сагта нагаса эсэгын эхэдэмни үгэһэн Рива-Данзан нэрэтэ нэгэ таряанай газар бии бэлэй.

Нагаса тэрэ таряалангай газарта арбай тарижа, арбайе арьбижуулжа, ехэ болгоҩондо, тэрэ арбай таряагаар ехэ мяха худалдажа абаад, сагаан арбайгаар гурил хэжэ, хара арбайгаар дараса болгон шанаба. «Жамса-Хэр-жан эмэ хурим хэхэнь, абга, ахай эгэшэ гэхэ мэтэ хамаг уран саданаа залаад, эд таваараа гуйхань» гэжэ соностобой.

Тэндэҩээ бидэнэй Найман нюргата, дүрбэн баханата байшанда байҩан хүнүүдҩээ олон дэбисхэр гуйжа абаад, дэбдижэ бэлдэхэдэ, абга, ахай эгэшэ түрүүлэн, хамаг уран садан бүгэдэ ерэбэ.

Мила Шираб Жалсанай нүгшэхэ сагта гэрээд бэшэг бэшэҩэниие мэдэгшэ бүгэдые эхэ залажа ерэбэ.

Хурим хэхэдээ, абга, ахай эгэшын үмэнэ бүхэли мяха табяад, бусадта жэжэ мяха табяад, дараса табиба. Тиигээд ехэ хурим хэҩэнэй хойно, эхэмни тэдэ хүнүүдэй дундань бодожо, иигэжэ үгүүлэбэ:

— Зай, «хүбүү түрэхэдэ нэрэ үгэхэ, дараса уухада — үгэ дурдаха» гэҩэнтэй адли гэдэг бэлэй. Би танда гурбан үгэ айладхаха бэлэйб. Мила Шираб Жалсанай нүгшэхэ сагта, гэрээд үгэ бэшэхэдэ байҩан түшэмэднэр ба абга, ахай эгэшэ түрүүлэн, эндэ сугларан, хураҩан та бүгэдээр соносгты,— гээд, нагаса эсэгын гэрээд бэшэг тодорхой уншаҩанай хойно эхэ иигэжэ үгүүлбэ: «Эндэ ҩууҩан та бүгэдээр бэшэгэй үгые соносоҩон бэзэ даа. Урданҩаа абга, ахай эгэшэ хоер бидэ эхэ, хүбүүн, үхин гурбаниие хайрлан хараба.

Одоо энэ минии хүбүүн ехэ боложо, Зэсши үхиниие буулгажа абаха сагтаа хүрэбэй. Танда хадагалуулһан минии эд таваарые манда үгэ гэһэн эсэгын гэрэ-эд зарлигаар Зэсши үхинии буулгажа абаад, эсэгын орондо хүбүүе һуулга» гэһэниие дуулгаба.

Абга, ахай эгэшэ хоер урда эбгүй, таарадаггүй байһан аад, гэнтэ тэдэ эд таваарай тулада хоюулан эблэрэжэ нэгэдээд, иигэжэ үгүүлэбэ:

— Танай тиимэ эд таваар хэн хадагалһан юм? Урда бидэнэй таряалан байшан алта, оюу, адууһан тэдэниие Мила-Шираб-Жалсан амиды һууха сагтаа бидэнһээ зээлэжэ абаһан бэлэй. Тэрэ үхэхэ сагтаа эд таваар бүгэдые хуряан манда үгэһэн бэлэй. Танда хадагалагдаһан нэгэ хон гэхэ алтан, нэгэ адха дүүрэн арбай, нэгэ хэсэг тоһон, хиб торгоной нэгэ үртэһэн, нэгэ адууһан гэхэ мэтые бидэ нюдэнд хараа үзгүйбди. Одоо иимэ юумэн гэхэ танай юун бэ? Танай тиимэ гэрээд үгые хэн бэшээб? Бидэ эхэ хүбүүе үлэсэжэ үхүүлээгүй тэжээһэмнай һайн бэшэ гү? Юрэ муу хүмүүндэ «абишаг үгэн хаар, урдаһан уһые һуулгаар хэмжэһэн мэтэ». Тэрэ үльгэр бэшэ гү, — гээд, хамараараа турьяжа, яаран бодоод, хургаараа зана-жа, хормойгоо гүбижэ, хүлр дэбһэжэ байжа, тиимэ үгэ хэлээд:

— Баялигнай газаа бэлэй, та эхэ хүбүүн энэ байшанһаа газаашаа гаража ябагты, — гээд, эхыемни альгадажа, үхин дүү бидэ хорые хамсыгаараа сохижо зобоообо.

Эхэмни, эсэгыемни нэрлэжэ дуудаба: «Шираб Жалсан-а, бидэ эхэ хүбүүнэй зоболониие үзэ, ши үхэхэд тэндэһээ харахаб гээ бэлэйш, одоо хараха сагтаа

ерэбэш» гэжэ уйлажа ѣуухаѣаа бэшэ юу шадаба даа? Абгадамни олон хүбүүн байхын тула, эсэргүүсэжэ шадабагүйб. Бэшэ тэрэ ула-стахи ураг садан, эргэд: «эхэ хүбүүн хөөрхы» гэжэ уйлалдажа, га-заа ерээд ѣанаа алдажа ѣуужа байба.

Абга, ахай эгэшэ хоер үгүүлэбэ:

— Та бидэнѣээ эд таваар абахамнай гээшэтнай юун бэ? Эд та-ваар таанарта бии байна. Та эд таваараар ехэ мяхые худалдажа абаад, дараса гаргаад, хурим хэжэ байнат. Танай тиимэ эд та-ваар бидэндэ үгы, бии байбал танда юунэй тулада үгэхэб, танда үмэгшээхэ сэрэг бии байбал, манда сэрэглэ. Сэрэг үгы болбол, ха-раал хэ,— гээд, гаража ошобо.

Эхымни орилжо ѣуухада, нагса ба Зэсши үхинэй түрхэм түрүүтэн, бидэниие зүбшөөгшэ эргэд бүгэдэ эхын сэдьхэлые тэб-шээхын тула ѣуужа, үлэѣэн дарасые уубад. Тиигээд эхэдэмни;

— Бү уйла, уйлахада юунэй туѣа бэ? Энэ хуримда ерэѣэн бүгэдэѣээ эд таваар гуйгты. Энэ хуримда ерэѣэн эргэд танай юу гуй-нат, тэрэниие үгэнэ бэзэ. Абга, ахай эгэшэ хоюулан гуйѣаниие шни үгэхэ байха,— гэбэд. Тиихэдэнь нагаса үгүүлэбэ:

— Тиигэжэ энэ хүбүү эрдэм ѣурахые эльгээ. Та үхин хоер ми-нии дэргэдэ ѣуужа, таряаланай ажал хэгты. Танда би туѣалхаб. Абга, ахай эгэшэ хоерыешни эшэгүүритэ болгое,— гэжэ хэлэхэдэ, эхэмни үгүүлэбэ:

— Би өөрын эд таваараа газаагаа үгы болгоѣондоо, гуйѣан эд таваараар үхин, хүбүүн хоерые тэжээхэгүйб, абга, ахай эгэшэ хоерѣоо гуйбал, бидэнэй эд таваарай нэгэшье хубиие үгэхэгүй. Энэ хүбүү нэгэ эрдэм ѣурахые эльгээе. Абга, ахай эгэшэ хоер эхэ, хүбүүн, үхин гурбые иимэ зоболондо оруулѣанда яажа тэсэжэ ѣуухаб. Нагаса, бидэ эндэ таряаланай ажал шинии

дэргэдэ ҩуужа, үйлэдэе, Жал–Ца уластахи Митунтатха нэрэтэ нютагай айлда урданай хуушан тарниин Лужадхан нэрэтэ багша бии бэлэй. Тэрэ багша балгаста хүндэтэй байҩан тула, тэрээндэ шаби болохоор эльгээе,— гэбэ.

Тэрэ сагта хамаг ураг садан нэжээд хошоогоод гуйлга үгэҩэн бэлэй. Илангаяа Зэсши үхинэй эсэгэ эхэ холеодоҩон эдеэ, түлеэн гэхэ мэтые Ном ҩураха газарта Зэсши үхинээр хүргүүлээд, тэрэ үхин намда «Ном хэшээ» гэжэ баҩа баҩа ҩургаа бэлэй. Нагаса эхэ, үхин, бидэ гурбаниие үргэн тэжээбэ. Нагасамни эхые гуйраншалхагүйн тула, үдэр бүри хүнэй хэдэг ажал хүүлээд, үхин дүү бидэ хоерто ямар нэгэн туҩатай эд таваар зөөжэ суглуулба.

«Үхин дүүмни хүнэй зардаҩан боложо, дэгэл эдеэнэй тулада хэды шэнээн зобоод, набтагар хубсаҩа үмдөөд, муу эдеэ эдеэд, маша ехэтэ зобобойбди» гэжэ номлоходо, тэрэ сагта Ном соносогшо бүгэдээр сэдьхэлээ уяража, магад гарахын үүдэнҩээ нулимса алдаад, хурмахана хамаг бүгэдэ гэртэ дуугай ҩуун байба.

Баҩа Рэсчунг иигэжэ асууба:

— «Лама эрдэни аа, нэн түрүүн хара үйлэ хэҩэн гэжэ номлоҩон бэлэйт. Ямар тиимэ хара үйлэ үйлдэҩэн юм бэ?» — гэбэ. Лама зарлиг болобо:

— Би хараал ба мүндэр оруулажа, хара үйлые хэҩэнби,— гэжэ номлобо. Рэсчун асууба:

— Лама эрдэни аа, хараал ба мүндэр оруулха шалтагаан юунҩээ болобо бэ? гэхэдэнь, лама зарлиг болобо:

— Би тэрэ багшаҩаа бэшэг ҩураха сагтамни,

тэрэ уласай адагта ехэ хурим хэбэ. Багшыемни тэрэ хуримай эрхим түрүү болгон залаһанда, би багшынгаа хойноһоо дахажа ошобоб. Тэдэ бүгэдэ минии багашада дараса ехэтэ уулгахадань, би тэрэ дарасаһаа уужа, хүлжэһэндэ, багша хэшэгээ намда үгэжэ, түрүүн гэртэм эльгээбэ. Би һогтожо, тэрэ хуримда дуулагшадай дуу минии шэхэндэ һайханаар соностожо, минии дуулаха дурам хүрэбэ. Манай байшанай замаар ябажа, байшанай хаалга тулатар дуулажа ябахадам, эхэмни арбай таряа хуряажа байтараа, дууемни соносоод, «юунэй шууяан болобо гээшэб, энэ минии хүбүүнэй хоолойдо адли байна. Юрэ газар дээрэ бидэнэй зоболондо адли зобоһон хүн үгы бэлэй, юундэ хүбүүмни дуулаба бэ» гэжэ, этигэнгүй харахадаа, намайе таняад, сошон яаран бодоод, тогоо, хабшиг, үрэлбэреэ орхеод, арбайгаар зурма шанажа байһанаа,

баруун гартаа модо абаад, зүүн гартаа нэгэ адха үнэһэ абажа, урда шатанһаа буугаад, охор шата харайгаад, хурдан хүрэжэ, тэрэ үнэһые нюуртамни сасаад, тэрэ модоор оройруумни нэгэ хэдэ сохеод:

— Мила Шираб Жалсан шамһаа иимэ хүбүүн түрэбэ. Хүбүүнэй иимэ үйлэ үзэ,— гээд, эхэмни мэдээ табижа үхэдхэн унаба.

Үхин дүүмни дэргэдэнь ерээд:

— Ахамни, ши юу бодонош? Эхэеэ үзэ»,— гэжэ уйлан һуухадань, бодолгото боложо, тэрэ «үнэн зүб юумэ хэлэнэ» гэжэ ойлгоод, үхин дүү хоюулан уйлалдабабди.

Тиигээд эхын гарһаа баряад дуудахадамнай, хурмахан зуура эхэмни мэдэрэн һэрижэ бодоод, уйлаһаар, нюурыемни шэртэн үзд:

— Ай, хүбүүн аа, энэ газар дээрэ бидэ эхэ хүбүүнһээ зоболонтон үгы байтар, ши һанаагүй дуулажа ябахашни хэр зохистой бэ? Одоо эмгэн эхэшни би һанаашархажа, уйдаха ба уйлахаһаа бэшэ юун гээшэб? — гэжэ гашуудан уйлаһанда, Бида, эхэ, хүбүүн гурбуулан ехэтэ уйлабабди.

Тэндэ би эхэдээ:

— Эжымни, тэрэ шинии зүб даа. Ши одоо сэдьхэлээ бү зобоо. Эхэ, ши ямар үйлые хэ гэжэ зарлиг болбол, би тиимэ үйлые хэе,— гэхэдэмни, эхэ үгүүлэбэ:

— Минии һанаанда ши һайн хубсаһа үмдд, һайн мориие унажа, ороной дайсадые даража шадаха тиимэ нэгэ болобол, сайн баймуй. Тиимые ши шаданагүйш. Оюун бэлигшни алдартай тула, хараал ба мүндэр оруулха тиимэ Убдисые сайтар һуража, абга ба ахай эгэшэ тэригүүтэн, энэ уластахи бидэндэ үһтэ эргэд бүхэниие эзэлжэ байха юумэгүй болго, тиимэ нэгые даалгаха бэлэйб. Тиимэ юумэ шадаха

хэрэгтэй,— гэхэдэнь:

— Эхэмни аа, би тиимые шадажа үзэе. Эхэ, ши ламада буян үргэхэ ба минии хүнэһые шадан, ядан бэлдэ,— гэбэб.

Эхэ хүбүүгээ хараал һурахаар эльгээхэм гэжэ сэдьхэжэ, Ри-Би-дан-чан нэрэтэ таряаланай зарим газарые худалдаһанай ашагта одо мэшэнэй гэрэлдэ адли нэгэ оюу, Хазааргүй арсалан нэрэтэ нэгэ сайн мори, хоер саба будаг, бурам гэхэ мэтые бэлдэжэ үгэбэ. Хоер саба бурамые хурмахан ябаха зуураа эдеэд, хэрэгтэн бүгэдые бүтээжэ, би Гүн-тангай олон зочид хуран суглардаг тэрэ ордондо нэгэ хэдэн хоног һуужа, замдаа ханилжа ябаха нүхэдые бэдэрбэб.

На-ритахи уласһаа ерэһэн табан эрхэ хүбүүд Мүнхэ газар ба Цангтахи зүгдэр Ном болон хараалые һурахаяа ошохоо ябагша тэдэнтэй ушарһандаа, «би хараал һурахаяа ошохоби, тантай ханилжа ошоһууб» гэхэдэм, тэдэ зүбшөөбэ.

Бидэ тэдэниие Гун-тангай адагай өөрын байшанда абажа ошоод, нэгэ хэдэн хоног болотор тэдэниие хүндэлбэбди. Эхэмни, минии үгы сагта тэдэндэ иигэжэ үгүүлэбэ:

— Минии энэ хүбүүн хэшээнгүй бэшэ бэлэй. Та хүбүүемни отогложо, хараалда маша мэргэн һургажа, абажа ерэхые таниие гуйнаби, би үмэнэ таниие ехэтэ хүндэлэе,— гэһэн байба.

Тэндэһээ хоер саба будаае мориндо ашаад, оюуе хүзүүндэмни зүүлгэжэ, бидэ бүгэдэ ханилжа ябахадаа, эхэмни холо газар болотор үдэшөөд, дараса, замбаа үгөөд, эхэмни тэдэ нүхэдтэмни олон һургаал үгэбэ.

Тиигээд эхэмни намайе хажуу тээшэ абажа ошоод, эхэ хүбүүн хоюулаа хагасажа ядан, эхэмни гарһаамни барижа, нулимса адхаран уйлаһаар:

— Ай хүбүүмни, ши бидэнэй иимэ зоболониие сэдьхэжэ, хараалые хэшээжэ һураад, энэ уласта, магад, хараалай нэгэ бэлгэ оло, эдэ хүбүүдэй хараал һураха шинии хараал һурахатай адли бэшэ. Эдэ һайн баян хүнэй эрхэ хүбүүд байхын тула, юу һурахаб даа? Бидэ эхэ, хүбүүн зоболонтын тулада хараал һураха бэзэ даа. Ши шамдан хэшээжэ, һуража ерэ. Хончи энэ уласта хараалай бэлгэ олонгүй энээ рүү хүрэжэ ерэбэл, эмгэн эхэшни би, боожо үхэхэб,— гээд, ехэтэ тангариглажа, бидэ эхэ хүбүүн хоер хагасан ядан байтараа, хагасажа,

би ябахадаа, эхэеэ хайралжа, хойшоо хилэмхижэ, үзэн үзэн нулимса гоожуулан ябабаб. Эхэмни, намайе ганса хүбүүниинь байхым тула, бидэнэй далда оротор хаража, энээн руу шэртэн-шэртэн, үдэшэн һуугаа бэлэй. Би «эхын дэргэдэ ошоод ерэхэ байна» гэжэ сэдьхэн байтараа, бэеэ барижа, бусажа шадабагүйб. Тэрэ юун бэ гэхэдэ эхэ бидэ хоер хойно уулзахагүйе сэдьхэлдээ мэдэһэн байгааб. Бидэнэй далда оромсаар, эхэмни хойшоо уйлаһаар ябаа бэлэй.

Нэгэ хэдэн хоноһоной хойно «Жамса-Хэр-жанай хүбүүн һурахаяа ошоһон байна» гэжэ бүгэдэндэ ехэ тараба.

Тэндэһээ бидэ Бу-Цангай Мүнхэ газарта ошохо замда орожо, Цанг-ронхи уластахи Хи-ди нэрэтэ газарта хүрэмсээрээ, тэрэ газартахи нэгэ баян хүбүүндэ морео ба будагуудые худалдажа алта абаад, тэрэ алтаяа бэедээ зүүжэ, Цанбуу Мүрэниие гаталжа, Мүнхэ газарай зүг ябахадаа, Дэн-луга-Рава нэрэтэ нютаг хүрэбэбди.

Мүнхэ газартахи олон тойнтой уулзажа, тэндэһээ иигэжэ асуубаб:

— Мүнхэ газарай зүгтэ хараал мүндэр оруулхада, хэн мэргэн бэ? гэхэдэм, нэгэ банди үгүүлэбэ:

— Зарлун-хи-бом балгасанда Юндүн-Дрожил гэжэ

нэгэ мэргэн лама ҩууҩан бэлэй. Тэрэ лама хараал мүндэр оруулжа, тэрэ дошхон тарниин сайн шэдиие олоҩон бэлэй,— гэбэ.

Тэрэ банди тэрэ ламын шаби байгаа. Тэндэҩээ бидэ Юндун-Дрожил ламада зорижо ошоҩоор, Зарлун-хи-бом балгасанда хүрөөд, ламатай уулзаха сагтам, дэргэдэхи нүхэд нэжээд балин барижа мүргэбэ. Би алта, оюу бүгэдые ламада үргөөд:

— Би энээнҩээ бэшэ бэе хэлэн, сэдьхэл гурбые ламада үргэмэй. Минии нютагта бидэниие зобоогшо эды тэды үҩөөтэ хүнүүд бии юм, тэдэниие үхүүлхэ хараалые намда ҩурган соерхо, хараалые ҩурахаяа эндэ ерээб, дэгэл эдеэ нигүүлэсхы үгэн соерхо,— гэжэ хэлэбэб.

Лама нюураа мишээжэ:

— Шинии тиимэ үгэнүүдые, үнэн худалые болгосоое, гэжэ зарлиг болобо.

Тэндэҩээ бидэндэ хараалые хэтэрхэй ҩайн ҩургангүй, огторгой газар хабсарха гэхэ мэтые бардам, нэжээд муу тарни гэжэ эды тэдые ба баҩа туҩата Убдисые нэжээд тэдыдэ

ҺҮРГАЖА, НЭГЭ ЖЭЛ БОЛОҺОНДО, ХАНИЛЖА ЕРЭҺЭН ТЭДЭ НҮХЭДНИ ХАРИХАЯА ЗАБДАБА.

ЛАМА МҮНХЭ ГАЗАРАЙ САЙН СЭМБЭЭР НЭЖЭЭД ДЭГЭЛ ХЭЖЭ МАНДА БЭЛЭГ ҮГЭБЭ. БИ «ҺУРАҺАН ТЭРЭ ХАРААЛЫЕ РЫН НЮТАГТА БЭЛГЭ БОЛГОХО БЭРХЭ БАЙНА, ХАРААЛАЙ БЭЛГЭ БҮ БОЛГОЕ. НЮТАНГТАА ХАРИЖА ОШОБОЛ, ЭХЭМНИ БООЖО ҮХЭХЭҺ РЭГҮЙ» ГЭЖЭ СЭДЬХЭЖЭ, ХАРИХАГҮЙБ ГЭЖЭ ЯБАХАДАМ, ТЭДЭ НҮХЭД ҮГҮҮЛЭБЭ:

— БАЯСХАЛАНТА АА, ШИ БИДЭНТЭЙ ХАМТА ХАРИХАГҮЙ ГҮ? — ГЭЖЭ АСУУХАДАНЬ: — БИ ТАНТАЙ ХАНИЛЖА ХАРААЛЫЕ ҺУРАНГҮЙ ХАРИХАГҮЙБ, — ГЭБЭБ. ТЭДЭНЭР ҮГҮҮЛЭБЭ:

— БИДЭ СЭДЬХЭЖЭ ШАДАХА БОЛОБОЛ, ҺУРАҺАН УБДИС ГҮН БАЙХА. ЛАМА ӨӨРӨӨ ТЭРЭЭНҺЭЭ ҮЛЭМЖЭ ҮЛҮҮГҮЙ ГЭЖЭ ЗАРЛИГ БОЛОХО БАЙНА. БИДЭ ХАРААЛЫЕ НЭБТЭ ҺУРАБАБДИ. ШИ, ӨӨРӨӨ ҮЛЭҺЭН УБДИСЫЕ СОЕРХОЖО ҮЗЭ, — ГЭЭД, ТЭДЭ НҮХЭДНИ ЛАМАДА НЭЖЭЭД БЭЛЭГ БАРЯАД, МҮРГӨӨД ЯБАБА.

Би ламын бэлэглэхэн сайн дэгэл үмдөөд, тэдэний-ие нилээн үдэшөөд, ламын дэргэдэ бусажа ерэхэдээ, мориной, элжэгэнэй бааһа, үхэрэй бааһа, нохойн санхаса гэхэ мэтые хормойдоо дүүрэн түүжэ ерээд, энэ нэгэ сайн тарялаланай газарта сасан хаяхыемни хараһан байба. Тиигээд лама жаргаха байшангай дээрэһээ заахан шабинарта зарлиг болобо: «Энээнһээ урда минии дэргэдэ хэды шэнээн олон шабинар ерэһэн байбашье, энээндэ адли минии юумэ хайра-лагша шаби намда ерээгүй юм. Энээнһээ хойношье тиимэ шаби ерэхэгүй. Тэрэ энэ үглөөгүүр ябахадаа, намда юумэ айладхаагүй. Эрьежэ намда бусажа ерэхэ юм байна гэжэ мэдээби. Минии дэргэдэ ерэжэ «манай уластахи хүмүүн намда үһөөтэй бэлэй. Тэдэндэ муу болгохо хараалыень һурган соерхо гэжэ хэлээд, бэе, хилэн, сэдьхэл гурбаяа лама шамда үргэһэн бэлэйб» гэжэ хэлээ юм. Тиимэ үгые тэнсэжэ, үнэн худалые болгоожо, үнэн болбол

Убдисы соерхохо бэлэй» гэжэ зарлиг болоһон байба..

Нэгэ шаби ламын тиимэ зарлигые соносожо, дэргэдэмни ерээд, лама энэ зарлигые дэлгэрүүлэн үгүүлбэ гэхэдэнь, би маша баясаад, «лама намайе хайрлажа, хараалые сургаха юм байна» гэжэ сэдьхэжэ, ламын дэргэдэ ошоходом, лама зарлиг болобо:

— Соносо, Баясхаланта, шинии харижа ябаагуйшни юун бэ? — гэбэ.

Би ламын соерхоһон тэрэ дэгэлые бэлэг болгон үргөөд, ламын хүлдэ мүргэжэ:

— Эрдэни лама минуу, бидэ үхин дүү, эхэ гурбуулан бэлэйбди. Абга, ахай, эгэшэ түрүүтэн уластахи эды тэды эргэд бидэниие дайшалан, зохисгүй элдэб зоболондо оруулаа. Тэдэндэ бидэ эсэргүүсэхэ хүсэн үгы тула, эхэмни намайе хараал һурахые эльгээһэн бэлэй. Би тэрэ уласта хараалай бэлгэ олонгүй, гэдэргээ нютагтаа харижа ошоболни, эхэмни боожо үхэхэһөө өөрэгүй болохо бэлэй. Тиимын тула туйлдам хүрэтэр хараалые һурган соерхо,— гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

— Тэрэ уластахи хүмүүн шамайе ямар зоболондо

оруулаа бэ? — гэжэ асуухада, би эсэгэ Шираб Жалсаниие нүгшэхын еһонһоо, абга, ахай эгэшын зобооһон еһон бүгэдые дэлгэрэнгуй уйлаһаар үгүүлбэб.

Лама нулимса алдажа:

— Тиимэ тиимэ юумэн шинии үнэн байбал, зобоһонтнай ажагүй байна. Хараалые бии болохо, болохо үгы һаань, яажа хэхэ бэ? Юрэ минии хараалда һургахада, дээрэ Убдисын гурбан аймаг уласһаа алта, оюу гэхэ мэтэ зуу мянган буяниие баридаг юм. Дорно Дабаан гурбан уласһаа шэрэ, сай ба хиб торго баримуй. Дундада дүрбэн аймаг Мүнхэ газарай уластахин сайн Цангмаа, тосо гэхэ мэтэ зуу мянган буяниие баримуй. Бир улас, Даваа улас, Гуваан бан гэхэ мэтэ гурбан уластахин хайнаг үхэр, мори, адууһа гэхэ мэтэ зуу мянган буяниие үргөө юм. Шам шэнги матар бэе, хэлэн, сэдьхэл гурбаниие үргэһэн хүн үгы бэлэй. Одоо шинии тэрэ үгэ үнэн худалые үтэр элирүүлхые шабиие эльгээе, — гэжэ зарлиг болобо.

Тэрэ ламада моринһоо хурдан, зааньаа ехэ хүсэтэй тиимэ нэгэ шаби бии байба. Тэрэниие минии уласта эльгээһэндэ, тэрэ шаби удангүй бусажа ерээд:

— Лама эрдэни минуу, соносо, Баясхалантын үгэ үнэн юм байна, хараалые маша соерхохо хэрэг бии байна, — гэжэ хэлэбэ.

Тэды тэдэ лама зарлиг болобо:

— Нэн түрүүнһээ шамайе болгохо, үхэхэ хараалые сургабал, зохисгүй боломой. Одоо шинии тиимэ үнэнэй тула, шамда хараал сургаха хэрэг байна. Бэшэ нэгэ уласта хараалые сураха, илангаяа Хара улаан Ранхиин хараал «үхэ гэбэл, үхэхэ, уна гэбэл унаха» тиимэ нэгэн хараал бии бэлэй. Минии тэрэ хараал Дзанваандахи Гобсо-хүлэн нэрэтэ газарта

эм мэдэгшэ, тарниша Гүлэмбэ нэрэтэ лама бии. Тэрэ лама мүндэрые хургаараа хүтэлдэг байгаа. Тиимэ Убдисые тэрэ намда үгэжэ, бидэ хоер найралдахын нүхэр болоһон бэлэйбди. Намда хараалые һурахаяа ерэһэн этэгээдые би тэрэнэй дэргэдэ эльгээдэг бэлэйб. Тэрээндэ мүндэр һурахаяа ерэһэнии намда эльгээ гэжэ болзорлоһон бэлэйбди. Тиимын тула минии энэ хүбүүн шамайе ламын дэргэдэ абажа ошог,— гэжэ зарлиг болобо.

Тэрэ ламын Дармаванба нэрэтэ ехэ хүбүүн бидэ хоерто Мүнхэ газарай Цангма ба Дармаае нэгэ хайнагта ашажа, бэшэг, мүргэхэ бэлэгтэй хамта үгэжэ эльгээһэндэ, тэрэ бидэ хоер Дзанваандахи хубсагулада хүрөөд, Говсо-хүлэн нэрэтэ газарай ламатай уулзалдажа, цангмаа бүд мүргэхын бэлэгтэй, ламын үгэжэ эльгээһэн бэшэг бэлэгые үргөөд, шалтагаан ушарые дэлгэрэнгы хөөрөөд:

— Лама минуу, нигүүлэсшэ хараалые һурган соерхо» гэжэ хэлэбэб.

Лама зарлиг болобо:

— Минии нүхэр болоһон тэрэ үгэдөө хүрэжэ, намда эльгээһэн байна. Та хоерто хараалай Убдисые үгэе, тэрэ уулын хушуунда хараалые бүтөөхэ агы бари. Тэрэ уулын хушуунай дээрэ гурбан дабхар сайн һуури табяад, бухын шэнээн шулуугаар

забһаргүй байгуулжа, бүтүүлхэ хаалгыень бусад хэншье гараараа сүлөө тайлажа орожо болохогүйгөөр, тиимэ юумэ хэжэ, тэды Убдисые соерхо,— гэбэ.

Долоон хоног болтор тэрэ агыда хараал бүтээһэндэ, лама минии дэргэдэ ерээд:

— Хүбүүн аа, урда долоон хоног бүтээһэншни болохо бэлэй, Одоо тэрээгээр болог,— гэжэ зарлиг болоходонь:

— Ай лама минуу, холо газарта хараал хэхын тула, одоо баһа долоон хоног бүтээе,— гэбэб. Лама зарлиг болобо:

— Тиигээ бол бүтээ,— гэжэ зарлиг болобо, Тэрэ-эгээрнь бүтээхэдэм, арбан дүрбэн хоногой һүни баһа лама ерээд:

— Энэ һүни Мандал-оржин хараалай нэгэ бэлгэ ерэхэ юм,— гэжэ зарлиг болобо.

Тиихэдэнь мүн тэрэ һүни зарлигые сахигша тангаригтан бүгэдээр гушан табан хүмүүнэй толгой, гол зүрхэнтэйнь хамта абажа ерээд, иигэжэ хэлэбэ:

— Та бидэниие тэрэ үдэрһөө орожо дуудан ерүүлэһэнтнай энэ хэрэг бэзэ,— гээд, Мандал-оржиниие

дооро обооложо табиба, Хойто үдэрнь баһа лама ерээд:

— Одоо нюдалха хоер хүмүүн хосорхо бии, эдэ хоерые үхүүлхэ гү, али болихо гү,— гэжэ зарлиг болоходонь:

— Лама минуу, тэрэ хоерые минии хороо ханахын тула бү үхүүлэн соерхо,— гэжэ хэлэхэдэм, абга ба ахай эгэшэ хоер амиды үлэбэ.

Тэды тангариг Номой сахюусан бүгэдээртэ ашые харюулха суглаанай балин үргэжэ бүтээхын тула, агыһаа гарабаб.

Тэрэ бүтээһэн агын орон одоо болотор тэндэ бии гэдэг.

Тэрэ сагта Саяа-рабжар уласта хараалай бэлгэ ямар болобоб гэжэ сэдьхэхэдэм, абга ехэ хүбүүндээ бэри буулгажа, хуримай газарта абга, хамаг хүнүүд ба бэри түрүүлэн, эхэ хүбүүн бидэндэ маша хилэглэһэн, гушан табан хүн байшангай дотор сугларабa.

Баһа айлшад орожо ерэхэ замдаа

иигэжэ үгэнүүдые дурдабад: «Ай, юртэмсын үлигэртэ өөрөө хуряаһан эд таваараа бэшэ хүндэ найдабал, эдэй эзэн өөрөө газаахи нохой боломуй» гэжэ тэрэ үльгэр эндэ бии байна, эдээндэ Баясхалан-тын энэ хараал хүрэхэгүй болбол, гурбан эрдэни-ин нэгэ хараал магад ерэхэ» — гэжэ нэгэ нэгэндээ үгүүлэлдэһээр, ерэхын зуура, абга, ахай эгэшэ хоер «тэрэ хүндэ тиимэ эдеэ үгэеэ, тиимэ үглигэ үгэеэ» гэжэ газаашаа зүблэлдэхэ гэжэ гарабад. Тэрэ саг-тань, урдань манай шэбэгшэн байһан, һүүлдэ манай абгын шэбэгшэн байһан эмэ уһа абахаяа ошоходоо, хүрээнэй дотор олон моридой уяатай байхые үзэнгүй,

тэрэнэй нюдэндэ эбэртэ хорхой, ахалагша могой, мэлэхэй тэрэ мэтээр хүрээ дүүрэн ба буха эбэртэ нэгэ хорхой хоер эбэрэйнгээ хоорондо баханые хабшуулаад газаашань татахые хаража, ехэ айжа айн тэргэдэжэ, газаашаа гаран сасуунь, хүрээндэ олон гүүн ба азарга уяатай байһан аад, тэрэ азарга гүүндэ собхоржо, гүүн азаргые үтьхэлхэдэнь, бахана тудажа, бахана унаад, байшаниие эбдээд, абгын олон хамаг хүбүүд ба бэри түрүүлэн гушан табан хүн үхэжэ, байшанай дотор тооһон бурьяад, хүнэй яһаар дүүрэбэ. Газаань

бүгэдээрээ хөөрсэгэлдэн уйлаһаниие Бида ухин дүү үзээд, яаража, түргэн эхынгээ дэргэдэ хүрээд:

— Эжы, эжымни аа, абгын байшан унажа, олон хүн үхэбэ, үзэ, — гэжэ үгүүлхэдэнь, эхэ үнэн болобо гү, худал болобо гү гэжэ баясажа, яаран бодожо үзэхэдэнь, абгын байшан тооһо бурьяжа байба.

Хамаг амитан бүгэдээрээ ехэ дуугаар уйлажа, һуужа байхые үзээд, яаран, гайхан, баясажа, эхэ нэгэ ута модоной үзүүртэ набтархай дэгэлээ дарбалга мэтэ дэлгээд, ехэ дуугаар Бурхан лама гурба эрдэниие тахибай.

«Уластахи хүнүүд та бүгэдээрэ үзөөт. Мила Шираб Жалсанһаа хүбүүн түрэбэ. Жамса-Хэржан нэрэтэ би набтархай дэгэл үмдөөд, муу эдеэ эдижэ, хүбүүгээ һургаһанда иимэ хараалые үзүүлбэ. Урда абга, ахай эгэшэ хоөр бидэндэ үмэгдэжэ, «сэрэг би байбал, сэрэглэ, сэрэг үгы болбол, хараал хэгты» гээ бэлэй. Одоо сэрэг үгы тула, хараал хэһэнээр, олон сэрэгэй аймагһаа уламжа болобо. Дээрэхи хүниие үзэ, доорохи адагуусан малые үзэ, дунда эд бараае үзэ. Юрэ үхэнгүй, ута наһа наһалһамни, хүбүүнэймни бэлгэ эльгээһэн юумые үзэхэ саг болобо. Жамца-Хэр-жан би бэлгэ үзэһэмни маша ехэ гайхамшаг болобо. Та бүгэдээр үзэгты» гэбэ.

Хиб хандала таблагсан тиимэ үгэ тэндэхи бүгэдээр соносоод, заримань тэрэниие таблаха зүб гэбэ. Заримань зүб гү гэтэр, ехэдүүлбэ гэлдэбэ.

Тэдэ үхэһэн хүнүүдэй аха дүү тэрэ үгэ соносоод, хамта сугларан, иигэжэ зүблэлдэбэд: «Жамца-Хэр-жан энэ иимэ муу үйлэ хэһэн болоод, баһа тэды шэнээн таблагсаниинь зохидгүй бэлэй. Энээнэй амиды байтар улаан зүрхэниинь харанхы» гэлсэхэдэ, түшэмэд үгүүлэбэ:

— Тэрэ эмые алабал, ямар туһаб? Тэрэнэй хүбүүн энэ мэтэ хараал хэхэһээ рэ бэшэ юун болохоб. Түрүүн тэрэнэй хүбүүе бэдэрхэ, алаха арга хэе. Тэрэниие алабал, эхыень алахада хилабар бэзэ даа? — гэжэ үгүүлэбэ. Тэрэниие зүбшхэдэ, абга тэрэниие соносожо:

— Одоо намда үхэхэ үхин хүбүүн үгы, би р үхэбэл, юунэй гай бэ?,— гээд, эхыемни алахаа ошоходонь, тэрэ уластахи хүн абгыемни баряад;

— Урдань тэрэнэй эд таваарые шинии абаһанһаа боложо, энэ уласые иимэ муу ши болгоош. Түрүүн тэрэнэй хүбүүе алангүй иимэ зүйлые хэхэ болбол, бидэ р зуура эбдэрхэбди,— гэхэдэнь, абга ямаршье аргагүй боложо байба.

Тэндэһээ уластахи бүгэдээр, намайе алахые эльгээхэеэ забдаһанда, нагса эхымни дэргэдэ ерээд хэлэбэ:

— Шинии тиимэ муу таблагса хэһэн дээрэһээ, уластахи хамаг хүн уурлажа, хүбүүешни алахаяа эльгээгээд, һүүлдэ шамайе алаха боложо байна. Хүбүүнэйшни хараалаар эды шэнээн хүнүүд, мал үхэжэ бэлгэ боложо зобоходо, ши болонгүй, юундэ таблаба хэбэш,— гэбэ.

Эхэмни үгүүлэбэ:

— Аха, ши, өөрөө бэеэрээ мэдэжэ байнаш, минии тэды шэнээн эд адууһые буляажа, эхэ хүбүүе зобооһоной тула, би тэсэнгүй хиб хандала таблагсанби,— гэжэ уйлахадань, ахань:

— Ай, шинии үнэнэй дотор үнэн байгаад, одоо шамайе алахань гү. Хаалгаяа баталаад, һэргэг һуу,— гээд, ошобой.

Ахын һургаалаар, хаалга юугээ баталжа, олон һанаашаржа һуужа байхадань, урдань манай шэбэгшэн байһан, һүүлдэ абгын шэбэгшэн болоһон тэрэ үхин тэдэнэй зүбшэһэн үгэнүүдые соносожо, тэнсэхэ үгы боложо, эхымни дэргэдэ ерээд, тэдэ тиимэ тиимэ үгэнүүдые зүблэлдэнэ, хүбүүеышни алахаяа эльгээхэеэ байна. Тиимын аргые шадан хэшээ гэбэ.

Эхэ иигэжэ сэдьхэбэ:

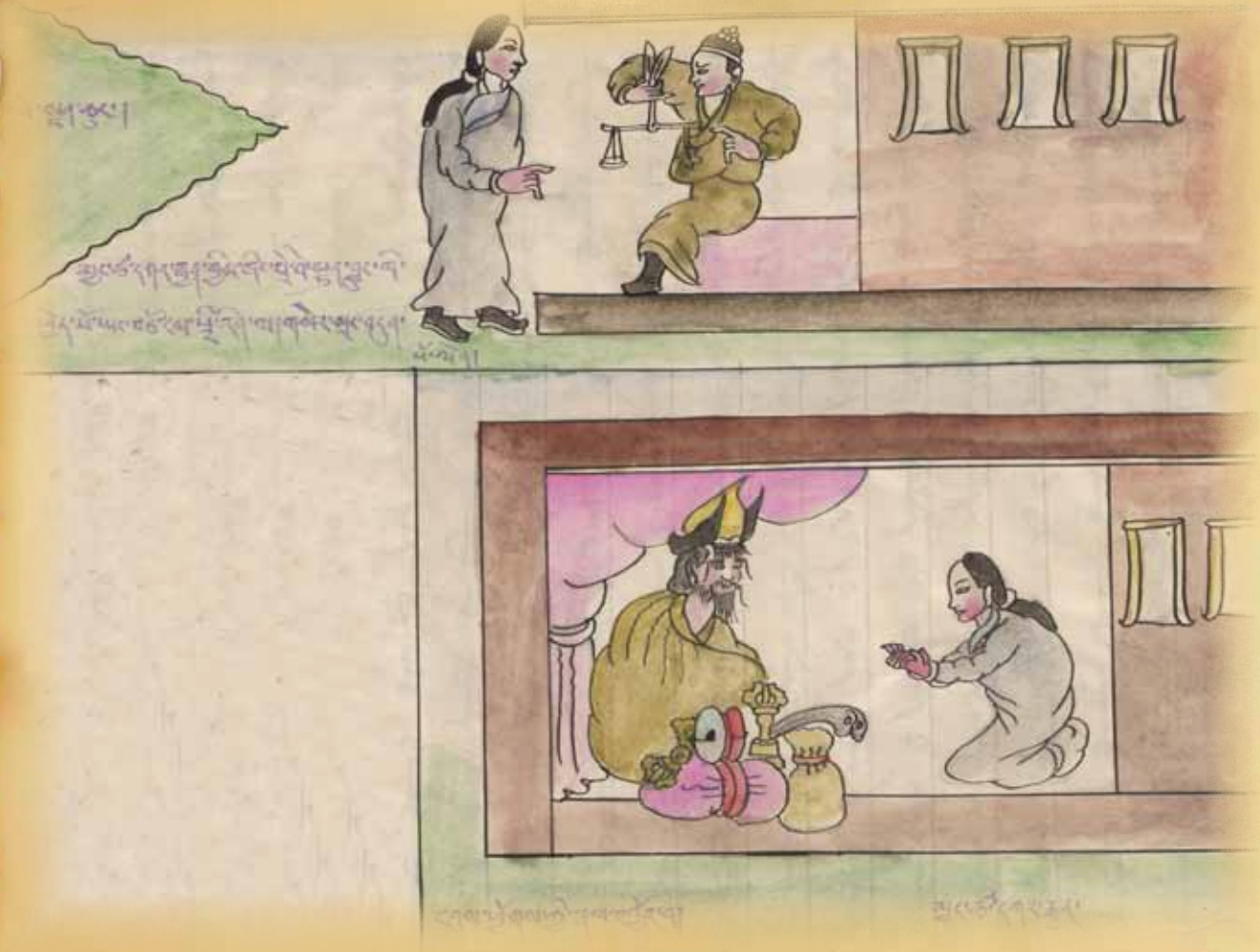

«Тэдэнэй тиимэ шүтэлгэ хурмахан зуура гайгүй байна» гээд, Браби-сдон-чон нэрэтэ таряаланай зарим газарые худалдажа, ашагта долоон лан алта абаба. Тэрэ алта хүбүүндээ үгэжэ эльгээхэ хүниие олонгүй, эхэмни өөрөө намтай уулзаха ба алта үгөөд, һургахаяа ошохо гэжэ сэдьхэн һуужа байха сагтань, Мүнхэ газарай зүгтэхи нэгэ Ювааанцари Балбын уластахи хиид сүмэдэ мүргөөд, бусахаа ябаһан ювааанзиратай уулзаба. Тэрэ Ювааанцариһаа газарай зурагые, хаана байхые дэлгэрэнгы асуухада, тэрэ газарай зурагые дэлгэрэнгы үгүүлбэ. Эхэ «энэ Ювааанцариээр хүбүүндээ алта үгэжэ эльгээбэл болохо байна» гэжэ сэдьхээд: «Ай Ювааанцари ши, эндэ нэгэ хэды хоног һуу. Гцан Мүнхэ газарай тэрэ зүгтэ минии нэгэ хүбүүн бии бэлэй. Би тэрэ хүбүүндэ бэшэг бэшэжэ, шамтай үгэжэ эльгээе» гээд, нэгэ хэдэн хоног болотор тэрэниие ядан шадан үргэн хүндэлбэй.

Тэрэ эхэ минуу нэгэ һүни зула шатаажа, иигэжэ бэлгэдэбэ: «Минии энэ шүтэһэн үйлэ бүтэхэ болбол, энэ зула

үүр сайтар шатана бэзэ. Бүтэхэгүй болбол, үтэр ун-тарха гэһэн үйлэсые соносогты, Баясхаланта хүбүүнэй лама сахюусан бүгэдээрээ адистад» гэжэ шэбшэһэндэ, зула үдэр һүнигүй шатажа байба. Шүтэһэн энэ үйлэ минии бүтэхэ байна гэжэ этигэжэ үгүүлэбэ:

— Юваанцари ши, холодохи уласта ябахадаа, дэ-гэл, гудаһаншни муу болобо, яажа ябажа шадаха бэ? Энэ гудаһые ши нэхэ, шинии жанчи би нэхэеэ, — гэжэ жанчые абаад, тэрэ долоон лан алтые тэрэ жанчин доторой тэг дундань нюужа табяад, тэрэнэй дээрэ дүрбэлжэн нэгэ биира хара халааһа шэдээд, тэрэ-нэйнгээ тэг дунда нэгэ бүдүүн сагаан утаһаар мүшэд, одондо адли юумэ шэдэжэ оебо. Тиигээд тэрэ Юва-анцаридэ үгэльгэ ехэ үгэжэ, нэгэ бэшэг бэшээд, бата бэхи тамгалжа, эльгээбэ.

Тэндэһээ эхэмни иигэжэ сэдьхэбэ: «энэ уласда-хи хүмүүн бидэндэ муу хэхые шүтэхэ байна. Хоро хэхын урда нэгэнтэ айлгаха еһотой» гэжэ сэдьхээд, Бида үхиние иигэжэ һургаба: «Үхин-аа, ши энэ уласта ахамни эхэдээ бэшэг үгэжэ эльгээгэ»э гэжэ бүгэдээртэ

тунхаг тараа» гээд, эхэмни үгэльгэ эльгээһэн бэшэгтэ адляар бэшэжэ, «Эхэ болон үхин дүү хоер мэндэ гүт? Минии хараал эльгээһэн бэлгэ танай тэндэ мэдэгдэбэ гү? Одоо тэрэ уластахи хүмүүн танда хоро хэбэл, хоро хэгшэ тэдэнэрэй обог юун бэ, тиимэ обог нэрые намда бэшэг бэшэжэ үгөөд эльгээ. Би хараалаар хүмүүниие муу болгохо, үбһэнэй хадхуурта адли хилбар болгохо бэлэйб. Тиимэ тиимэ муу хэгшые би үндэһэн үрые таһалжа болохоби. Тэдэ үһөөтэ уластан таниие зобоохо болбол, та хоер тэндэ бү һуугты. Танай ерэһэн хойно тэрэ уласые би һэе орогүй болгохоб. Эндэ эд адагуусан ба тэжээлые мундашагүй бүтээн хэшээжэ һуунам. Минии тулада бү зобогты»,— гэжэ тиимэ нэгэ бэшэг бэшэжэ, эбхэжэ тамга табяад, нэн түрүүн нагса гэхэ мэтэ ураг саданда үзүүлэбэ. Тиигээд тэрэ бэшэгые хамагта үзүүлхын тула нагсын гэртэ табихандань, тэдэ бүгэдээрээ тэрэ бэшэгые үзөөд, айжа, муу юумэ хэхэ сэдьхэлгүй боложо, Гурбалжан хурма нэрэтэ таряаланай газарые абгын гарһаа абажа, эхэдэмни үгэһэн байна.

Тэрэ Юваанцари намайе һурагшалһаар ерэхэдээ, намайе Гоб-гулан уласта һуухые соносоод, дэргэдэмни ерээд, эхэ ба үхин дүү хоерой ушар шалтагаанние дэлгэрэнгы үгүүлээд, үгэжэ эльгээһэн бэшэгые үгэхэдэнь, тэрэ бэшэг хүнһээ далда уншахадам,

иимэ байба: «Соносо, Баясхаланта хүбүүмни мэндэ гү? Хүбүүмни хараал ḥураḥые мэдээд, сэдьхэлни баясабай. Эсэгэ Мила-Шираб Жалсанḥаа хүбүүн түрэḥэн ḥайн болобо. Хараал хэḥэн бэлгэшни эндэ хүрэжэ ерээд, абгын байшаниие унагаажа, гушан табан хүниие үхүүлбэ. Энэ улас бидэндэ ḥай хэбэгүй. Одоо энэ уласта ехэ мүндэр оруулжа, таряа тооḥогүй болго. Энэ уластахи хамаг хүмүүн шамайе алаха гэжэ байна. Бидэ эхэ хүбүүн хоерой тулада амияа хэшээн саража яба. Хүнэḥэ таḥаржа үгы болбол, умара зүгтэ хандаḥан гол дээрэ хара үүлэн тогтоḥон, мүшэд гараḥанай доороо бидэнэй долоон аймаг ураг садан байха бэлэй. Тэдэнḥээ хүнэḥэ аба. Тэдэ ураг саданиие таняагүй бол, тэрэ голой дотор энэ Ювааанцари ḥууха юм. Бусадḥаа бү асуу», — гэжэ бэшэḥэн байба.

Тиимэ бэшэгэй удхые мэдэхэгүй улас ба эхые ḥанажа хүнэḥэ үгын тулада, тиимэ урагḥаа мундашагүй хүнэḥэ абабал, ямар ḥайн юм гэжэ шиидээд, тиимэ голдо ḥууḥан ураг саданиие мэдээгүйдөө олон

нулимса алдажа, тэрэ Ювааанцариһээ асуубаб:

— Ювааанцари аа, тиимэ голдо һууһан ураг саданиемни ши мэдэхэ гүш?,— гэжэ асуухада, тэрэ Ювааанцари үгүүлэбэ: –

Мри–Гунтан уласыешни би мэдэхэби. Тэрээнһээ бэшэ ямаршье уласые би танихагүйб,— гэхэдэнь:

— Ювааанцари аа, шинии нютаг хаана бэ?» гэжэ асуухадам, тэрэ үгүүлэбэ:

— Нютагни Мүнхэ газар бэлэй» гэбэ.

— Тиигэбэл Ювааанцари ши хурмахан зуура эндээ һуу. Би үтэр түргэн ерэе,— гээд, тэрэ бэшэг абажа ламада үргөөд, шалтагаан бүхэниие хэлэхэдэм, лама тэрэ бэшэг соносоод:

— Баясхаланта, шинии тэрэ эхэ уур хилэнтэ байна. Тэды шэнээн хүмүүниие алаад, хиинь хагасаагүй. Одоо мүндэр оруула гэбэ. Умара зүгтэ ямар ураг саданшни бии юм? — гэжэ зарлиг болобо.

Тиихэдэнь:

— Лама мину аа, тэрэ ураг тухай би мэдэнэгүйб, бэшэг соо нэгэн тиимэ юумэ бэшэһэн байна. Тэрэ Ювааанцариһээ асуухадам, мэдэхэгүй байна,— гэжэ хэлэбэб. Тэрэ ламада Мазана Дагинис гэжэ бэлгэ түгэсэһэн нэгэ

хатагтай байҳан гэжэ, тэрэ бэшэг абажа уншаад:

— Тэрэ Ювааанцариие наашань абажа ерэ» гэбэ. Абажа ерэхэдэм, урдань ехэ гал түлеэд, амтатай дараса үгөөд, тэрэ Ювааанцариин үмдэҳэн жанчиие тэрэ хадагтай абажа үмдөөд, «иимэ жанчиие үмдэбэл, юундэ даарахаб» гээд, сааша наашаа ябасагаан байтараа, дээрэхи ордондо ошобо. Тиигээд тэрэ жанчиин доторһоо алтые гаргажа абаад, нэхэҳэн халааҳыень урда янзаар шэдээд, тэрэ жанчиие Ювааанцарида үгэбэ. Ювааанцариие ҳайн эдеэгээр хангажа, нэгэ айлда хүргэжэ, хонуулаба. Тиигээд хатагтай Баясхалантые ламын дэргэдэ ерэ гэжэ зарлиг болоод, Баясхалантын ламын дэргэдэ ерэхэдэнь, долоон лан алта соерхобо.

— Энэ алта та хааҳаа абаба гээшэбта?» гэжэ асуухада, тэрэ хэлэбэ:

— Мүргэлшын жанчиин доторһоо абабаб, Баясхаланта, шинии тэрэ эхэ нэгэ бэрхэ ухаансар юм байна. Хойшоо хараҳан гол гээшэнь, тэрэ Мүргэлшын жанчи юм. Хара үүлэн тогтоҳон гэхэдээ, хара нүхые хэлэҳэн юм бэлэй. Мүшэд одон гараҳанай доро гэхэдээ, сагаан утаҳаар шэдэҳэн байна.

Тэрэнэй доорохи долоон аймаг уран садан гээшэнь долоон лан алтые хэлээ юм байна. Таняагүй бол, тэрэ голой дотор энэ Юваанцари бии гээшэнь, тэрэ Мүргэлшын үмдэһэн жанчи юм бэлэй. Бусадһаа бү асуу гэхэдээ, мэдээгүй бол, Мүргэлшын жанчи дотор бии, бусадһаа бү эри гээ бэлэй,— гэбэ.

Лама зарлиг болобо:

— Та, эхэнэр, хурса оюутай гэжэ энэ үнэн байна,— гэбэ.

Би нэгэ цан алтые тэрэ Юваанцаридэ үгэһэндэм, баясажа ошобо. Би долоон цан алтые хатагтайда үргөөд, гурбан лан алтые ламада үргэн мүргөөд: «лама эрдэни мину аа, одоо эхэмни мүндэр оруула гэһэн байна. Мүндэр оруулха Убдисые үршөөжэ үгэн соерхо,— гэжэ хэлэбэб.

Лама зарлиг болобо:

— Мүндэр оруулха Убдисые һураха гэбэл, Юнтун-Трожал нэрэтэ ламын дэргэдэ ошоод, һура,— гэжэ зарлиг болоод, ламада бэшэг бэлэгтэй үгэжэ, эльгээбэ.

Тэндэһээ Зарлон-гуваан балгаста хүрд, ламатай уулзажа, гурбан лан алтые мүргэхын бэлэгтэ баряад, ламын үгэжэ эльгээһэн бэшэг бэлэгтэй үргэжэ, мүндэр оруулха шалтагаан бүгэдые хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

— Хараалаар хараажа шадаба гүш?» гэжэ асууба.

— Лама эрдэни аа, би хараалаар гушан табан хүмүүниие үхүүлбэб. Одоо баһа эхэмни мүндэр оруула гэһэн бэшэг эльгээһэндэ, нигүүлэсжэ мүндэр оруулха Убдисые үгэн соерхо,—

— гэжэ зарлиг болоходом, лама Убдисые соерхоод, нэгэ хуушан бүтээхын агыда ябуулажа, тэндэ байхадам, долоон хоногто тэрэ агын дотор үүлэн үймэжэ тогтоод, гал сахилжа, луу ба раахын ехэ дуун хүрхирһэндэ, «би одоо мүндэрые хургаараа хүтэлжэ шадаха болобоб» гэжэ сэдьхэбэб. Лама ерээд зарлиг болобо:

— Одоо ши мүндэр оруулжа шадаха байнаш, мүнөө шинии нютагта таряан үндэр богонинь хэды шэнээн бэ?, — гэжэ асуухадань,

— Одоо манай нютагай таряанай үбһэ түүхэ саг болобо. Хүхы шубуун доторнь оробо. Үзэгдээгүй саг болобо, — гэжэ хэлэбэб.

— Арайхан эртэдэһэн байна, — гэжэ зарлиг болоод, лама дээшээ гараба. Һүүлдэ лама ерээд анхааараба:

— Одоо танай нютагай таряан хэды шэнээн болобой? — гэжэ асуухадань,

— Лама эрдэни мину аа, одоо таряа хуряаха саг болобо, — гэжэ хэлэбэб.

— Тиигэбэл мүндэр оруулха саг хүрэжэ ерэбэ, — гээд, түрүүн газар туршахаяа эльгээһэн тэрэ хүниие намтай хамта эльгээбэ. Бидэ хоер мүргэлшэд болон хубилжа ошоходомнай, «энээнһээ урда манай уласта тиимэ таряан гараагүй» гэжэ нэгэ нэгэнэй хэлсээшээр, тиимэ һайн таряан гараһан байба. Бүгэдээрээ хэлсэнэд: «мүнөө гү, али һүүлдэ хадаха гү, али хадахадаа хамта хадаяа» гэжэ саашалхадань, мүнөө гү, үглөөдэр гү нүүхэ үдэр абаяа» гэжэ болзолдобо. Тэрэ сагтань, бидэ хоер тэрэ голой эхиндэхи агуулада һуужа, мүндэр оруулха тарниие урихадамнай, болдогойшье шэнээн үүлэн гарабагүй.

Би хамаг тангаритан сахюусаниие урижа, энэрлэн зальбараад, урдань эхэ хүбүүн бидэ хоерой зобоһон зоблониие үнэхээр шибэ жанчаар даллахада, огторгойдо шиидхэшэгүй хара үүлэн хуран тогтожо, мүндэр ороод, нэгэ агшан зуура хамаг сайн таряа бүгэдые тоорог болгожо, хамаг уула дабаае тала болгобо. Хамаг улас бүгэдээрээ « ай, заяала» гэжэ уйлажа һуухадань, ехэ һалхин шуурган боложо, бидэ хоер дааражa, хойшоо хараһан хадын хонгилда орожо, бургааһаар гал түлижэ, һуубабди. Иигэжэ һуухадамнай, тэрэ уласдахи ангуушад дүтэшэг ерээд, үгүүлэлдэбэ: «Ай, Баясхаланта хүбүүн бидэнэй энэ уласые ехэ зоболонтой болгобо. Урдань тэды шэнээн хүниие алаад, энэ жэлдэ сайн таряае тоорог болгожо,

нюдэндэ үзэгдэхэгүй мэтэ болгобо. Одоо тэрэнэй манай гарта оробол, амиды байтар зүрхые урбуулан гаргаад, мяхыень хэсэг хэсэг отолоод хаябалшье, бидэнэй хоро яажа ханахаб» гэнээр, тэрэ хонгилой үмэнэһөө гаражa ябахадань, нэгэ үбгэн хүн бидэнэй утаа хараад, дуугүй шэмээгээр «харагты, тэрэ дээрэ нэгэ хонгилдо утаан бурьялна, юун болобоб» гэхэдэ, залуу хэлэбэ: «Тэрэ магад, Баясхаланта хүбүүн. Тэрэ бидэниие харабагүй, бидэ ошоод, олон сэрэг абажа ерээд, энээние алая, Одоо энээние алаагүй һаа, бидэнэй улас тоорог болохо байна» гээд ошоходонь, минии тэрэ нүхэр намда захирба:

— Соносо, Баясхаланта, би шам шэнги боложо, тэдэндэ үһөөтэ үгөөр дуугараад, шинии хойноһоо ерэе,— гэбэ.

Бидэ хоер дүрбэ хоноһоной хойто һүни, Тэнгэри уластахи зочидой ордондо уулзая гэжэ болзолдобобди. Би тэрэ ябадалда эхэтэйгээ уулзая гэжэ сэдьхээд, үһөөтэ хүмүүнһээ айжа, золгонгүй, уласые тойрожо, үтэр түргэн ябахадам, хүлыемни нохой зуужа, болзолһон тэрэ үдэр хүрэбэгүйб.

Сэрэгээр тэрэ минии нүхэрые хүреэлжэ байхадань, сэрэгэй тэг дундаһаа тэрэ нүхэрни хадхуулагдаһаар гаража, тэрэ сэрэгэй ойртоходо, хурдан холо уулаар ябажа, мишээһээр, сохиһоной харюу нэжээд ехэ шулуугаар сохижо, иижэ айлгажа үгүүлэбэ: «Хэн намда эсэргүүсэнэб, танда хараалые эльгээхэби.

Бидэ урда тэды шэнээн хүмүүниие алахадаа, хиб табалга манай ханангүй, энэ жэлдэ танай таряае тоорог болгооб. Одоо та минии эхэ ба үхин дүүдэ муу хэбэл, Тан-нэн уласадахи хүмүүниие нэгэхэнээр үгы болгохоби» гэхэдэнь, бүгэдээрээ айжа, нэгэ нэгэеэ зэмэлэлдэн, харижа ошобо.

Болзольон газарта минии тэрэ нүхэр түрүүн хүрэжэ ерээд, байшан хадагалагша хүмүүньээ иигэжэ асууба: «намда нэгэ Ювааанцари ерэбэ гү гэжэ асууһандань, тэрэ хүн тиимэ Ювааанцарии үзөөгүйб гээд, Ювааанцари та дарасада ехэ дурлаха бэзэ даа. Тэрэ айлда хуримлаха бэлэй. Шамда аягагүй болбол, би нэгэ аяга зээллэжэ үгэе» гээд, хубхай үнгэтэ гүн оеорто Эрлигэй нюуртай адли

тиимэ нэгэ аяга үгэһэндэ, тэрэниие абаад, хуримлаха газарта

ошоходонь, Би тэрэ сугларһанай адагта һуужа байбаб. Тэрэ нүхэрни намайе үзэжэ:

— Ши болзорлоһон үдэртөө хүрэжэ ерээгүйш, шамтай юун болобоб, — гэжэ асуухадань,

— Шамһаа хахасажа ерэхэдээ, нэгэ бинваад хоол эрижэ ошоходом, хүлыемни нохой зуужа, һаатажа, болзорлоһон үдэр хүрэбэгүйб. Одоо, ябая, — гээд, хоюулан гаража ошобобди.

Зэрлэс Хиба-Арга балагадта хүрэхэдэмнай, лама:

— Та хоер нэгэ ехэ үйлые бүтээжэ ерэһэн байнат, — гэжэ зарлиг болобо. Тиихэдэнь:

— Лама эрдэни аа, бидэ хоерһоо түрүүн хүн ерээгүй байтар, тиимэ үгые хэнһээ сонособойт? — гэжэ хэлэхэдэ, лама зарлиг болобо:

— Танай урда тангаригта сахюусан сарын арбан табанай һара мэтэ дэлгэржэ, баясаһаар ерэһэндэ, би ашые харюулха тахил үгэбэй, — гэжэ баясаһанай еһоор, һуун байба. Би тэрэ мэтын үүдэнһээ дайсадые аргаар нюдалһан хара үйлэ хэһэн бэлэйб.

Дайсадые аргаар нюдэлһан зохеонгуй ба юрэнхы юртэмсэдэхи зохеонгуй бэлэй.

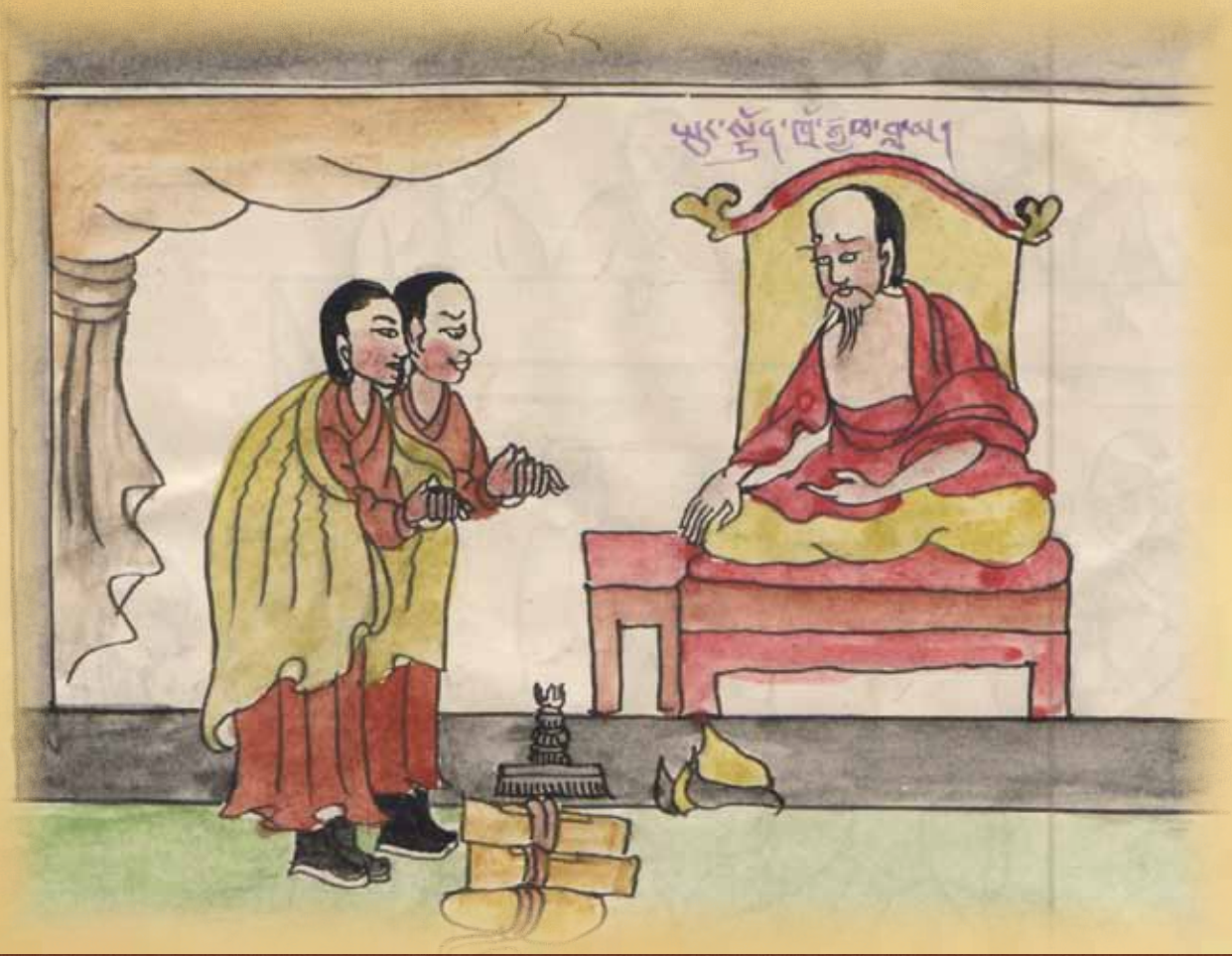

1. Хоердугаар дээрэ манлай амарлаһан нирваанай хутаг олоһон зохеонгуйда агуурагсан ба магад, гарахын үүдэнһээ шанарта ламын ерэһэн зохеонгуй; 2. ламатай уулзалдажа, ямар ба зарлигые бэшэржэ, зоболониие үсөөрүүлээд, бэрхэ ябадалда шүтэжэ, хилэнсэг туйдхар хосорли үгы айлгаһан зохеонгуй; 3. үршөөнгүйгээр дахан нигүүлэсэжэ болбоһон тонилхын Убдисые олоһон зохеонгуй; 4. Ламын дэргэдэ бисалганда эе онолой ухаан түрэһэн зохеонгуй. 5. Убдисые өөрөө ухаһан сагта дохеогоор үзүүлһэн ганса үндэһэнэй Убдисые олоод, ламын дэргэһээ гаража ерэһэн зохеонгуй. 6. Баһа шалтагаанаар оршолондо зүрхэн үгы гэжэ сэдьхэжэ, бүтэсүгэй гэжэ тангарилгасанай зохеонгуй. 7. Ламын зарлигые бүтээхын тула энэ наһанай жаргаланиие ууража, чин хатуужал зоригоор алгасангүй, агуулада бисалгаһан зохеонгуй. 8. Тэрэ мэтэ бисалгаһанаа эе онол нэмэжэ, хизаарта хүрөөд, бүтээхын ойгоор шажан ба амитанда туһа хүргэһэн зохеонгуй. 9. Тиигэжэ арилагсан зохеонгуй үйлые түгэсэлжэ, хамаг амитаниие Номдо һургахын тула үнгэтэ бэе Номуун түбтэ шэнгээһэн юсэдүгэр зохеонгуй бэлэй.

Баһа Рэсчунг иигэжэ хэлэбэ:

— Лама минуу, сагаан үйлые үйлэдэлгэ гэжэ номлоһон богдын Номһоо өөрэ бэшэ үгы бэзэ даа. Ямар шалтагаанаар богдосой Номтой уулзалдаһаниие номлон соерхо,— гэжэ хэлэхэдэ, лама зарлиг болобо:

— Би хараал ба мүндэр оруулһанай хилэнсэһээ сэдьхэжэ, гэмшүүлэнтэ боложо, Ном хэе гэжэ дурлажа, үдэр һүнидэ дурлангүй ябахадаа, ябабал һуухые дурламуй, һуубал, ябахые дурламуй. Һүни нойрлонгүй, тиимэ тиимээр уйдажа, Ном хэхые дурлабал, ламада Ном хэхэеэ ошохом гэжэ хэлэжэ шадабагүйб. Ламые үргэн хүндэлжэ һууһаар, Номые хэхэдэ ямар арга һайн болохоб,— гэжэ сэдьхэжэ һуужа байбаб.

Тэрэ сагта ламада ямар ба хэрэгтэн эд таваарые үргэгшэ нэгэн баялиг үгэльгын эзэн хүн үбшэндэ хүртэжэ, ламые тэрэ үгэльгын эзэнэй дэргэдэ залажа, гурбан хоног болоһондо, лама шарайгаа хорхойжо бусажа ерэһэндэ:

— Лама минуу, шарайгаа хорхойжо ерэһэншни юун бэлэй?» гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

— Хамаг хэһэн юумэн мүнхэ бэшын тула, энэ һүни минии тэрэ сайн үгэльгын эзэн үхэбэ. Энэ оршолондо, магад үгы гэжэ сэдьхэлни уярбай. Би багаһаа үлтэртэрөө хараал,

мүндэр оруулха гэхэ мэтын үйлэ хэһэнби. Хүбүүн, ши бол иимэ залуу байгаад, хараал ба мүндэр оруулһаниие ехэ хилэнсэг согсолон хуряабаш. Тэдэ бүгэдыешни би дааха байнаб,— гэжэ зарлиг болохо-до,

— Лама эрдэни, тиимэ хараал мүндэрөөр үхэһэн амитаниие лама ши, өөрөө һайн түрэлдэ түрүүлэн тонилгожо болохо гүш,— гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

— Тэдэ амитанай шанар болбол, Номой шанар байтар, тэрэ еһон болбол, сайн түрэл ба тонилходо ударидаха тиимэ нэгэн хүлэгэниие би мэдэхэ юм. Тиимэ тиимые һураха үгөөр хосороожо, ушарһан саг-та туһатай болохо. Тиимэ нэгэ хүн зориг үгы байна. Одоо би туһа хүргэжэ, нэгэ хүндэ зорюута Ном хэхэ бэлэй. Ши минии шаби хүбүүе тэдхэ. Би шамайе һайн түрэл ба тонилхын Мүртэ орохо нэгэ Номые хэе. Үгы гэбэл ши туһатай Ном хэжэ, намайе һайн түрэл ба тонилхын Мүртэ оруула. Ши тиимэ Ном хэхэ болбол, би шамда хүнэһые бэлдэе,— гэжэ зарлиг болоходо,

— Ай лама минуу, хүсэл минии бүтэбэ.

зарлигааршни би Ном хэе» гэхэдэм, лама зарлиг болобо: — Тиигэбэл наһаншни залуу, хатуужал зоригшни ехэ болоод, бэшэрхэмни шэн байхын тула, одоо магад нэгэ Ном хэ,— гэжэ зарлиг болоод, нэгэ хайнагта Зэрлэс уластахи Дарма-цэмаае ашажа соерхоод:

— Ай хүбүүн аа, Гцан-роваан уластахи Санар нэрэтэ хиидтэ ехэ түгэс нэрэтэ богдосой Номто мэргэн болоод, шэдиие олоһон Рондаваан нэрэтэ лама һуугаа бэлэй. Ши тэрээндэ ошоод, үнэн, магад, Номые бүтээхые хэшээ,— гэжэ зарлиг болоходо, би ламын живаангирид үгэһэн зарлигаар Рондаваан нэрэтэ хиидтэ хүрөөд:

— Лама хаана бэ? — гэжэ асуухадам, ламын хатагтай ба нэгэ хэды шабинар үгүүлэбэ:

— Лама энэ хиидтэ үгы. Ржан-содон нэрэтэ нэгэ шабиин хиид бии бэлэй. Тэрэ хиидтэ һууна, — гэбэ.

— Тиигэбэл, Даваан-рон лама намайе эндэ эльгээһэн бэлэй. Би ламатай уулзалдаха бэлэйб, — гэжэ шалтагаан бүгэдые дэлгэрэнгы үгүүлхэдэ, тэрэ хатагтай нэгэ шабиие намтай хамта Донри хиидтэ эльгэбэ. Би Дарма-цанмаа бүд, хайнаг гэхэ мэтые ламада мүргэжэ үргөөд:

— Ай лама аа, би Ластидһаа ерэһэн нэгэ ехэ хилэнсэтэ хүн бэлэйб. Энэ наһанай оршолоньоо тонилхо Ном үгэн соерхо, — гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

— Минии Түгэсхэгшэ нэрэтэ энэ ехэ богдосой Ном үндэһэниинь һалаагаар дэлгэрэһэн, гэшүүһэн мүшэрынь үндэр болоһон, үрэнь үзэсхэлэнгээр болбосорһон, үдэр бисалгабал, үдэр Бурхан болохо. Һүни бисалгалбал, һүни Бурхан болохо. зуурамаг үйлэтэ

Түгэс хубитын бисалгахые соносоод, тонилогшо һайн хурса оюутанай Номой хуби болой. Тэрэниие би шамда үгэе,— гэжэ зарлиг болоод, абишаг ба Убдисые соерхобо.

Би сэдьхэлдээ нэн түрүүн хараалые һурахадаа, арбан дүрбэн хоногто ехэ бэлгэ болоһон, долоон хоногто мүндэр оруулжа шадаһан, одоо хараал ба мүндэр оруулһанай хойно, ламын Ном үдэр бисалгахада, үдэр Бурхан болохо, һүни бисалгахада, һүни Бурхан болохо, зуурама үйлэдэ Түгэс хубитан бисалгахые соносоод, тонилогшо иимэ Номтой ушарһан еһые онон шэнжэлбэл, би нэгэ һайн заяата гү гэжэ сэдьхэжэ, омогоор бисалгангүй унтан, хэбтэн, Ном ба бодгаали таһалһан сагта, нэгэ хэдэн хоноһоной хойно,

Лама зарлиг болобо:

— Ластан уласһаа ерэһэн ши, ехэ хилэнсэтэйб гэжэ хэлэһэншни үнэн байна. Минии тэрэ Номые

бардамаар магтаһан байнаб, мүнөө би шамайе ударидажа шадахагүйб. Ши өөрөө үмэнэ энэ хададахи Доблон нэрэтэ хиидтэ Энэдхэгэй ехэ шэдитэ Нарообын шаби, түрэһэнэй манлай, Дуу хүрэбэгүүлэгшэ хаан Марба, тарнишадай шэдитэ гурбан юртэмсэдэ тэнсэльээ хагасаһан, тиимэ нэгэ лама һууһан бэлэй. Тэрэ лама шинии түрэл, түрэл түтэмэй лама болоһон нэгэн бии байна. Тэрэнэй дэргэдэ ошо, — гэжэ зарлиг болобо.

Би Дуу хүрбэгүүлэгшэ Марба ламын нэрые соносон сасуу, шара үһэмни хүдэлхэ мэтэ, ехэ баясхалантай болоод, нулимса алдаха саггүй, һүзэг бэшэрэл түрэжэ, нэгэ үзүүртэ сэдьхэлээр замдаа эдихэ һүнэһэ ба эды тэды боти Ном үүрэжэ, бэшэ юушье сэдьхэнгүй, имагта ламатай уулзаад, бэеын нюурые хэзээ үзэхэбииб? гэжэ сэдьхэһээр ошоходом, минии

Доблондэ хүрэхын урда һүни, Марба ламын зүүдэндэ ехэ бандида Нарооба ерэжэ, абишаг үгэжэ, Биндарьяагаар бүтээһэн, заахан хиртэһэн таба һалаатай нэгэ вачир ба аршаан дүүрэһэн алтан хумхые соерхобо. Энэ хумхын уһаар, энэ вачирай хирэ угаагаад, Даваазын үзүүртэ байгуулхат, тэрээгээр урдахи хамаг Илгуусан, хамаг амитан баясажа байхын тула өөр бусадай туһа бүтээхэ юм гэжэ Номложо, огторгойгоор үзэгдэнгүй дээшээ болобо. Ламын зарлигаар хумхын уһаар тэрэ вачирые угаагаад, Даваазын үзүүртэ байгуулһанда тэрэ вачирай гэрэлынь хамаг юртэмсэ түгээмэл гиигүүлээд, зургаан зүйл хамаг амитанда хүртэбэ. Зоболонгүй жаргалангай агарһаа хамаг амитан хутагта Марба ламые хаража баясаба. Би тэрэ

Даваазанда мүргөөд, дахин магтаад, хамаг нилхасанар тэрэ Даваанзани арюудхаба, тиимэ нэгэ зүүдэ зүүдэлһэндээ, омог түрэһэн агараар нойрһоо һэрихэдэм, сэдьхэлни ехэтэ баясаба.

Тэрэ сагта хатагтай энэ эргэниие абажа ерээд, иигэжэ үгүүлэбэ:

— Лама, энэ һүни минии зүүдэндэ умара зүүгтэхи Удрьяанын уласһаа ерэһэмби гэһэн хоер эмэгтэй зааахан хиртэһэн нэгэ болор субарга абажа ерээд, иигэжэ үгүүлэбэ: «Нарооба лама Марба ламаһаа ши энэ субаргые арюудхаад, уулын орьел дээрэ таби гэһэндэ, лама ши субаргые ехэ Багша Нарооба шэдитэ лама амилгаһан юм: ламын зарлигаар амилгаяа гэжэ зарлиг болоод, хумхын уһаар тэрэ субаргые угааха гэхэ мэтээр түгэсээр амилгаад, агуулын орьел дээрэ табихада, тэрэ субаргаһаа нара һарын гэрэл мэтэ нэгэ ехэ гэрэл гараһанһаа,

тэрээндэ адли олон субарга бии боложо, уулын орьел дүүрэҺэндэ, тэрэ хоер эмэ тэрэ субарга тахижа ҺууБа. Тиимэ нэгэ зүүдэ зүүдэлбэй. Юун болооб? — гэхэдэ, лама минии зүүдэнтэй адли байна гэжэ сэдьхэжэ, сэдьхэлээ маша баясхаланта болгожо, зарлиг болобо:

— Зүүдэн магадгүйн тула, юун болохонь мэдэгдэхэгүй юм. Энэ үдэр би тэрэ замай дэргэдэ газар хахалхаяа ошохоб, юумэ бэлдэ,— гэжэ зарлиг болоходо, хатагтай:

— Эды олон зардаҺан бии аад, ши нэгэ ехэ лама тиимэ үйлэ хэхэеэ ошон хаар, бидэниие хамаг бүгэдээр

эльгээхэгүй гү тиимэ үйлэдэ, соерхо,— гэжэ хэлэхэдэ, дуулангүй ошоходоо:

— Эндэ ехэ дараса абажа ерэ,— гэжэ зарлиг болобо. Ехэ хумха дүүрэн дараса үргэхэдэнь, «энээниие би өөрөө уухаби, зочиндо үгэхые баһа абажа ерэ» гэжэ зарлиг болобо. Баһа хатагтайн нэгэ хумха дүүрэн дараса абажа ошоходонь, газарта нюужа, өөрын малгайгаар хушаад, табиба. Газар хахалха зуураа минии ерэхые улам улам харан үзэһөөр, дараса зоогложо һууһан байба.

Би урда хадын адагта хүрөөд, уулзаһан хүнһээ:

— Түрэһэнэй манлай Дуу хүрбэгүүлэгшэ Марба хаана һуунаб? — гэжэ асууһаар ошоходом, нэгэшье хүн мэдэбэгүй. Ровоолон даваан дээрэ хүрэһэн сагта нэгэ хүнтэй уулзахадам, урда еһоор асуухада, тэрэ хүн үгүүлэбэ

—: Марба гэжэ нэгэ хүн бии. Түрэһэн манлай Дуу хүрэбэгүүлэгшэ Марба гэдэг, тиимэ хүн эндэ үгы,— гэбэ.

— Тиимэ хүн үгы бол, Горойлын хиид гэжэ хаана бэ? гэжэ асуухадам,

— Горойлон хиид тэрэ байна,— гэжэ заажа үгэбэ.

— Тэрэ хиидтэ хэн һуунаб? — гэжэ асуухада, тэрэ хүн үгүүлэбэ:

— Марба гэжэ хүн тэндэ һууна, гэбэ.

Тэрэ ламада нэрэ бии гү гэжэ асуухада, тэрэ хүн үгүүлэбэ:

— Зарим хүн Марба лама гэдэг,— гэбэ, Тэрэ ламын һууха хиид гэжэ нэбтэрхэй мэдээд:

— Энэ Даваанай нэрэ юун бэ? гэжэ асуухада, энээниие Номто Даваан гэдэг гэхэдэнь, минии сэдьхэлдэ «Номто Даваанһаа ламын һууха орониие үзэһэн бэлгэ маша ехэтэ зохибой» гэжэ сэдьхэлдээ баясабаб.

Тэндэһээ баһа асууһаар ошоходоо, олон адуушантай уулзажа, тэдэнһээ асуухадам, нэгэ үбгэн хүн үгүүлэбэ: «бидэ тиимые мэдэнэгүйбди», гэхэдэнь, тэдэнэй дотор сэдьхэлдэ таалагдаха мэтэ гуа үзэсхэлэнтэ сайн шэмэгээр шэмэһэн, уранаар үгүүлэгшэ, хара үһэтэ, тиимэ нэгэ хүбүүн үгүүлэбэ: «шинии тэрэ асуугша минии аха юм, тэрэ мүн байбал, бидэнэй хамаг эд таваараар алтые ашаглажа абаад, саашаа Энэдхэгтэ абажа ошоод, Энэдхэгһээ олон боти абажа ерэдэг юм. Энэ үдэр ахаймни газар хахалжа байна, урдань иимэ үйлэ хэдэггүй бэлэй. Би ухаагаар онобол, тэрэ адли байна» гэбэ.

Нэгэ ехэ Ловзаачи лама газарые яажа хахалха юм гэжэ сэдьхэжэ, ябаха замаймни дэргэдэ ехэ бэетэй, мяхалиг, ехэ агуу нюдэтэй, цог ехэ тиимэ нэгэ банди газар хахалжа байба. Би тэрэниие харан сасуу, урдаһаа сэдьхэшэгүй баясхаланта болоһоной агарһаа, энэ наһандахи жаргаланиие жаахан һанажа, ерэһэниие усадхажа, хурмахан зуура байгаад:

— Ай богдо аа, энэ уласта цогто Нарооба ламын шаби Дуу хүрбэгүүлэгшэ Марба нэрэтэ лама һууна гү?, тэрэ лама одоо хаана һууна бэ?,— гэжэ асуухадам, тэрэ банди минии толгойһоо адаг хүрэтэр шэртэн үзөөд:

— Ши хэн бэ, юу хэнэбши? — гэжэ зарлиг болобо.

— Би Гцан-Ласдово зүгтэхи нэгэ ехэ хилэнсэтэ хүн бэлэйб. Тэрэнэй нэрэ алдарые соносожо, сайн богдосой Номые үзэе гэжэ ерээб,— гэбэб. Банди үгүүлэбэ:

— Тиимэ бол, би шамайе Марба ламатай уулзуулая.

Ши энэ минии зуурамаг холиһон газарые хахала,— гэжэ зарлиг болоод, малгайгаар бүгэлһэн тэрэ дарасые абажа намда соерхоһондо, минии уухада тон амтатай болоод, ехэ туһатай байба.

— Ши энэ газар үтэр хахала,— гээд, тэмдэглэбэ. Би тэрэ дараса дууһыень уугаад, газар үтэр түргэн хахалһанда, хурмахан болоһоной хойно, урдахи адуушадай доторһоо заахан хүбүүн дэргэдэмни ерээд, « лама намайе шамайе абажа ерэ гэбэ, ламын дэргэдэ ябая» гэхэдэнь, Би ехэ баярлаад, «тэрэ банди намайе зууршалһан ламатай уулзуулха байна, би тэрэнэй энэ зуурамаг газарые дууһатар хахалхам» гэжэ түргэн хахалажа дууһабаб. Тэрэ хахалһан таряанай газарта ламатай уулзалдаха һайн шалтагаанай болоһоной тула, тэрэ таряаланиие «Һайн шалтагаата» гэжэ нэрлэбэб. Зун тэрэ твряаланай газаа талаар ябаха, үбэл тэг дундуурнь ябаха нэгэ зам байба. Тэрэ бага хүбүүнтэй хамта ошоод, дотор ороходо, газар хахалагша тэр банди нэгэ ехэ дэбисхэр дээрэ хоер олбог дэбисээд, тэрэнэй дээрэ нэгэ сайн дэбисхэр дэбисэжэ, түшэлгэтэй һууба. Нюураа аршаад, хамар ба һахалаа аршангүй, газар хахалһан шоройтой һуужа байхадань, би сэдьхэлдээ «энэ урдахи тэрэ банди байна. Лама хаана һууна юм» гэжэ сэдьхэн байтар, лама зарлиг болобо:

— Танихагүйшни шинии зүб, Марба гээшэ би байнаб, мүргэ» гэжэ зарлиг болоходо, би мүргөөд, ламын хүлые оройдоо табяад:

— Эдэни лама-а, би Гцан-Ласдово уласай нэгэ хилэнсэтэ хүн бэлэй. Бэе, хэлэн, сэдьхэл гурбаниие ламада үргэеэ. Эдеэн, дэгэл, Ном гурбаниие намда үгэн соерхоод, энэ наһанда бурханай хутагые олохо тиимэ

нэгэн Номые нигүүлэсэжэ үгэн соерхо,— гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

— Ехэ хилэнсэтэ гэһэн тиимэ шинии ехэ эрхэ намда зохихогүй. Минии тулада ши хэлэнсэ хэһэн бэшэ, тиимэ аад ши ямар хилэнсэ хэһэн бэ? — гэжэ асуухадань, минии хилэнсын шалтагаан бүхэниие дэлгэрэнгүй хэлэхэдэ, лама зарлиг болобо:

— Ши тиимэ хилэнсэтэ хүн юм байна, бэе, хэлэн, сэдьхэл гурбаниие үргэһэншни һайн; дэгэл, эдеэ, Ном гурбаниие би шамда үгэхэгүйб гэтэр, дэгэл эдеэ хоерые шамда би үгэе, Номые бусадһаа эрин һура, үгы бол Номые би шамда үгэе, дэгэл, эдеэ бусадһаа эри. Тэрэ хоерой нэгые ши өөрөө һунга,— гэжэ зарлиг болоһондо, би Номые һунгахадам, лама зарлиг болобо:

— Энэ наһанда Бурхан болохо, болохогүйе ши өөрөө хатуужал ябадалаар мэдэхэ бэзэ даа»,— гэжэ зарлиг болобо. Тиихэдэнь ламын дэргэдэ Ном хэхые эриһэн бэлэйб. Дэгэл эдеэ бусадһаа эрихэеэ ошохо гэзэд, өөрөө үүрэһэн бэшэгээ ламын тахилай ордондо оруулажа табихадам, лама зарлиг болобо:

— Шинии тэрэ үүрэһэн Номуудые газаашань гарга. Минии тахилай шүтээндэ ханяадан халдаха,— гэжэ зарлиг болоходо, би сэдьхэлдээ «минии энэ бэшэгэй дотор хараалай бэшэг байхын тула гү? гэжэ сэдьхэ-эд, өөрөө һууха орондо абажа хадагалаад, нэгэ хэ-дэн хоног тэндэ һуухадам, энэ ламын хатагтай намда һайн эдеэ үгэбэ.

— Би тэрэ үмэнэ хададахи уласһаа хори нэгэн ехэ һуулга арбай олоһондоо, арбан дүрбэн һуулга гадар дотороо хирэ жэбэ халдаагүй,

дүрбэн гарьхата нэгэ зэд тогоое худалдажа абаад, үлэһэн табан һуулга нэгэ ехэ туламда хэжэ, тэрэнэй дээрэ зэд тогоогоо табяад, үргэжэ ерээд, ламын жаргаха байшанда хүрэжэ, ашаагаа хүсөөрөө буулгаһанда, ламын жаргаха байшан хүдэлэжэ, лама эдеэ зооголжо һууһан аад, бодожо: «Ши нэгэ ехэ хүсэтэй заахан банди юм байнаш. Бидэнэй байшание унагаажа үхүүлхэшни гэжэ сэдьхэжэ байнам. Ши энэ үргэжэ ерэһэн юумэеэ газаа гарга» гэжэ хүлөөрөө түльхихэдэнь, хурмахан зуура газаа гаргаад, «энэ лама ехэ уур хилэнтэй юм байна, ламын ааша ямаршье байбал,

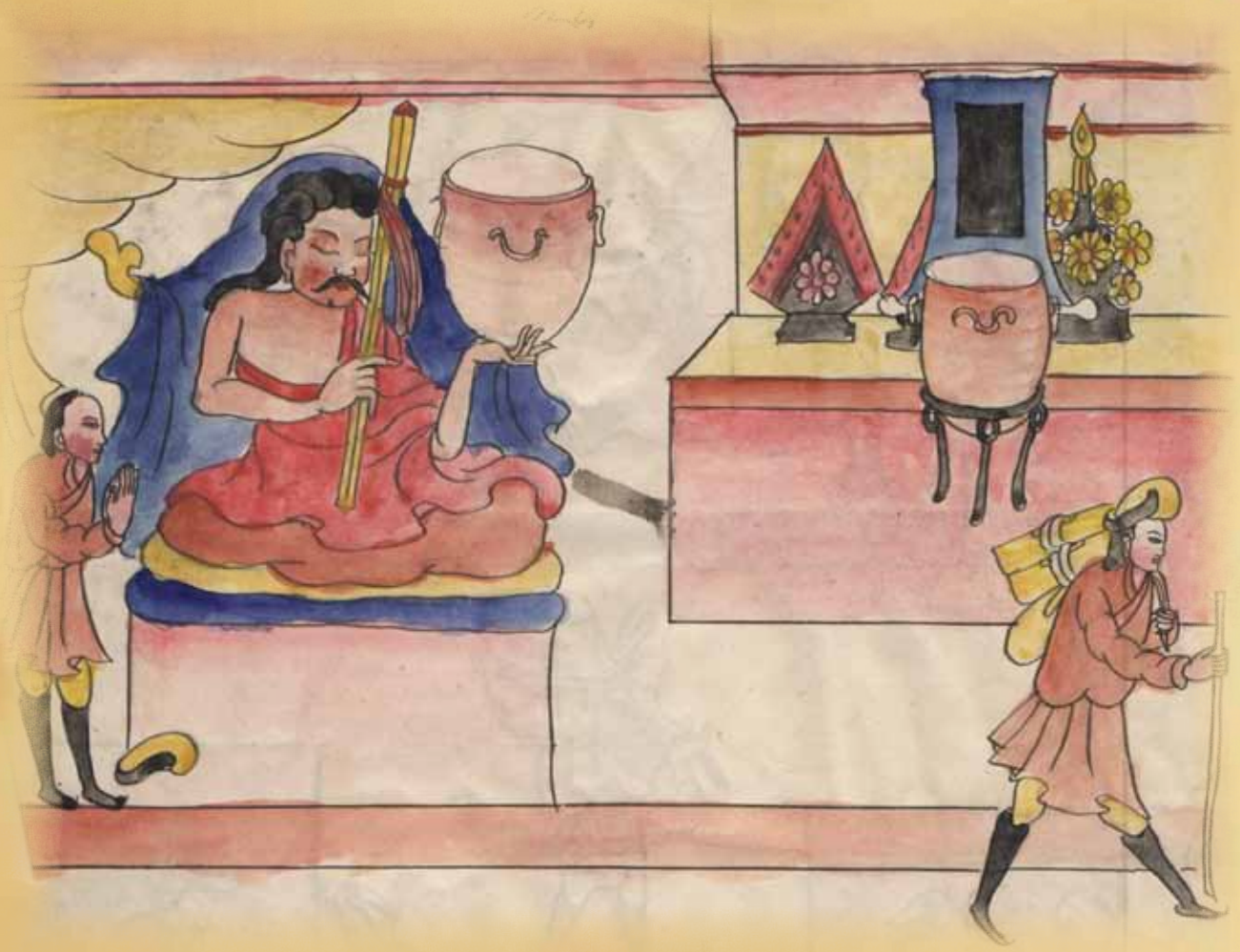

тэрээгээрнь ябая» гээд сэдьхэхэһээ бэшэ ондоо юумэ сэдьхэбэгүйб. Тэрэ зэд тогоое ламада мүргэхын бэлэгтэ барижа мүргэһэндэ, лама тэрэ тогоо гартаа абаад, хурмахан зуура нюдэеэ анижа һуугаад, нулимса адхажа, иигэжэ зарлиг болобо: «Бэлэгшни зохибой. Шинии энэ бэлэг Ехэ Багша Нарооба шэдитэдэ үргэе» гэжэ гартаа барижа дээшэнь үргөөд, тэрэ зэд тогооной гарьхануудые хүдэлгэжэ дуугаргаад, баһа бүреэгээр тамсаджа агуу ехэ абяа гаргажа, тахилай ордондо абажа ошоод, тоһоор дүүргэжэ табиба.

Тэрэ сагта би сэдьхэлээ уйдажа:

— Имагта Ном хүсэжэ, баһа баһа Ном ба Убдисыее соерхо, — гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

Ши тэрэ хоер уласта мүндэр оруула, тэрэнэй хойно шамда Ном ба Убдис үгэе,— гэжэ зарлиг болобо. Би тэрэ хоер уласта ехэ мүндэр оруулаад:

— Убдисые соерхо,— гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

— Шинии гурбан монсогор мүндэр оруулһанһаа, би хатуужал ябадалаар Энэдхэгһээ абаһан иимэ Номые шамда яажа соерхохо юм. Үнэн Ном хэрэглэхэ байбал, энэ үмэнэ Лагба нэрэтэ уласдахи дээрэмшид Гэмэл-роһоо ерэжэ ябаһан минии шабинарые дээрэмдэжэ, үргэжэ абажа ерэхэ буяниие буляалдаад, намайе ехэтэ доромжологшо тиимэ улас бэлэй. Ши ехэ хараалши бол тэдэндэ нэгэ хараал хэ. Хараалай бэлгэ болбол Ехэ Нарооба шэдитын нэгэ наһан,

нэгэ бэедэ Бурхан болохо Убдис бэлэй. Шамда тэрэниие үгэе, – гэжэ зарлиг болобо. Би тэрэ ламын зарлигаар хараал хэжэ, Лагба уласдахи дээрэмшид ойр зуураа эбээ таһаржа, наншалдаад үхэһэниие сэдьхэлдээ мэдэбэб.

Лама зарлиг болобо:

– Ши ехэ хараалши гэжэ үнэн юм байна, – гээд, «Ехэ хараалши» гэжэ намда нэрэ үгэбэ. Тиихэдэнь:

– Лама эрдэни аа, бурхан болохо Убдисые үгэн соерхо, – гэжэ хэлэхэдэмни:

– Һа-һа! Хилэнсэ хэһэнэйшни түлөө шинии амин бэеын тала харахагүйб, би алтаяа хайрлангүй үргэжэ, Дагинисай ехэтэ Уур бурхирагша иимэ Убдисые Энэдхэгһээ абажа ерэһэнээ шинии хилэнсын түлөө соерхо гүб, Наадан болбол ехэдэһэн байна, Үнэн болбол намһаа бэшэ нэгэ бөөһэ абахаһаа өөрэ юун боломуй. Одоо ши өөрөө Лхо-Брог-ва нэрэтэ уласта мүндэр оруулажа, таряа гэмтээһэнээ түлэ,

Лагба уласдахи хамаг үхэһэн дээрэмшэнии амидыруула, тиигэбэл Убдисые үгэхэб, тиимэ бэшэ байбал минии дэргэдэ бү ерэ, – гэжэ сохихо мэтэ хараанда, тэндэ би сэдьхэлээ сөөрэжэ ехэ уйлабаб. Ламын хатагтай сэдьхэлыемни хайрлан эмнэбэй.

Тэрэнэй хойто үдэр лама өөрөө ерээд:

– Урда үдэр шамда гэм үгы, би өөрөө ерэжэ шамайе ехэ зэмлээб, сэдьхэлээ бү зобо. Аргаар үйлдэбэл Убдисы үгэхэб. Ши бү гомдо, ши ямар үйлэ үйлдэхэдээ хэшээжэ, туйладань хүрэхын тула, одоо Дарма–Доди хүбүүнэй һууха нэгэ хотые байгуулан дууһабал

Убдисые үгөөд, дэгэл, эдеэ би үгэе, – гэжэ зарлиг болобо. Тиихэдэнь би:

– Лама эрдэни аа, тэрэ хотые дууһахын урда Ном соносонгүй үхэбэлни юун болохоб? – гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

– Энэ хотые дууһахаһаа урда шинии үхэхэгүйе би дааяа. Юрэ бардамгүй, Номгүй байгаад, шинии нэгэ ехэ зоригтой байхын тула, минии Убдисые бисалган шадаха болбол, энэ наһанда Бурхан болохые үзүүлхэ би. Минии энэ үндэһэн бусадтай юрэ адли бэшэ, адистадтай нэгэн бэлэй,– гэжэ сайн зарлигаар соерхоһондо, сэдьхэлни баясаад, иигэжэ хэлэбэб:

– Лама эрдэни аа, хото байгуулха еһые заажа үгэ, – гэжэ хэлэбэб.

Хамаг аха дүү

бүгэдээр ама алдажа, хото байгуулха газар нэгэ шахам газар бэлэй.

Марба лама тэрэ шахам газарта хотые байгуулха арга ба минии хилэнсые арилгаха аргаар дорно зүгтэхи нэгэ агуулын хушуунда иимэ нэгэ ехэ ھайн хотые байгуула гэбэ. Тиихэдэнь нэгэ дүхэриг хотые байгуулажа, хахадтань шахуу хүрэхэдэм, лама дээшээ хүрэжэ ерээд: «Түрүүн би ھанамсаргүй энэ хотые байгуула гээб, энэ хотын оеорھоо сусалан эбдээд, шоройе шоройн байھан газартань абааша, шулууе шулуунай байھан газарта хүргэ» – гэжэ зарлиг болоходо, ламын зарлигаар эбдэжэ, тиигэжэ хэбэб.

Баһа үрэнэ зүгэй нэгэ агуулын хушуунда лама һогтоһон мэтэ зорижо ерээд, энэ мэтэ нэгэн хотые байгуула гэжэ зарлиг болобо. Баһа нэгэ һуулга мэтэ хотые барижа хахадтань хүрэхэдэм, баһа лама дэ-эшээ ерээд, «иимэ хото юундэ барибаш. Энээниие сусалжа, шоройень шоройн орондо, шулууень шулу-унай орондо хүргэ» гэжэ зарлиг болоходо, баһа ла-мын зарлигаар хэхэдэм, умара зүгэй агуулын орьел-до дээшээ гаража: «Ехэ хараалша-а, тэрэ үдэр би ехэ һогтожо, шамайе зобооһон байгааб. Одоо энэ агуу-лын орьел дээрэ

нэгэ ھайн хотые бари» гэжэ зарлиг болоходо: – Лама эрдэни аа, хотые байгуулаад, дахин дахин эбдэжэ иимэ үйлээр намайе зобооходоо, ламын эд таваарта хоро хумхан бии болохогүй гү, сэдьхэлээ үнэн магад оножо, заажа үгэн соерхо, – гэжэ хэлэхэ-дэм, лама зарлиг болобо:

– Энэ ябадалда би дарасада ھогтоогүйб, лабтан ھанажа, Тарнишадай хото гэжэ энэ нэгэ гурбалжин хотые байгуулха хэрэг бии байна.. Тиимэ нэгые бай-гуула, хойно хойно сусалхагүйби, – гэжэ зарлиг бо-лоходо баھа нэгэ гурбалжин хотые байгуулаад, тэрэ хотые барижа, гурбан хубиин тэды болоھоной сагта,

лама баһа дээшээ боложо ерээд:

– Ехэ хараалша аа, шинии энэ бариһан хото хэнэйхи бэ, хэн захижа барюулааб», гэжэ зарлиг болоходо:

– Лама аа, ши өөрөө захираһан байнаш, шинии хүбүүн һууха хото бэлэй. – гэжэ хэлэхэдэм:

– Би иимэ хотые бари гээгүй бэлэйб, шинии тэрэ үнэн байбал, би хальжуу болобо гүб, үгы болбол санамсаргүй үгүүлһэн болбо гүб,– гэжэ зарлиг болобо.

Тиихэдэнь би:

– Лама эрдэни аа, тэрэ сагта би тиимэ болохые һанажа, лама шамайе сэдьхэлдээ бата оножо зарлиг боло гэжэ хэлэхэдэм, лама ши «би одоо энэ хотые хойно бү сусалае, бари» гэжэ хэлээ бэлэйш, – гэбэб. Лама зарлиг болобо:

– Тиимэ тиимэ байбал, тэрэ сагтахи гэршэшни хэн бэ, юрэ ши иимэ гурбалжин хотые барижа, бидэни доторонь оруулжа хараал хэжэ алаха гэжэ сэдьхэһэн бэзэ даа. Бидэ шинии байшан таряаланиие буляагаагүй, эсэгыншни эд таваарые буляагаагүй бэлэйбди. Тиимэ бэшэ Ном хүсэхэ гэбэл, газар дэлхэйн эзэн таалахагүй байна. Энээниие эбдэжэ шоройе шоройн байһан газарта хүргэ, шулууе шулуунай байһан газарта хүргэ. Ном хэрэглэхэ болбол, үгэе. Тиимэ бэшэ бол эндэ бү һуу, яба, – гэжэ уурлаба.

Тиихэдэнь сэдьхэлни соггүй зобожо, ламаһаа Ном һурахын тула ламын зарлигаар тэрэ гурбалжан хотые сусалжа, шоройе шоройн орондо хүргэжэ, шулууе шулуунай орондо хүргэһэн сагта, ара мүрни дааритажа, сэдьхэлдээ: «ламада үзүүлбэл, урдаһаам тодожо абаад хараан эшхээлхэ. Ламын хатагтайда үзүүлэхэ гэхэдээ, эрхэлһэн мэтэ һанаха гү гэжэ айжа үзүүлэнгүй, хатагтайн дэргэдэ ошоод, уйлажа:

– Эхэ хатан минуу, ламада зуурашалан хэлэжэ, намда Ном үгэн соерхо, – гэжэ хэлэбэби. Эхэ хатан ламын дэргэдэ дээшээ боложо:

– Туһагүй иимэ хотые юундэ хэнэбтэ, Ехэ хараалша хүбүүндэ Ном үгэн соерхо, – гэжэ хэлэхэдэнь, лама зарлиг болобо:

– Нэгэ һайн эдеэ хэжэ тэрээнтэй тэрэ хараалша хүбүүе абажа ерэ, – гэжэ зарлиг болоходонь, эхэ хатан эдеэ хээд, намайе ламын

дэргэдэ абажа ошоходонь, лама зарлиг болобо:

– Ехэ хараалшаа аа, урда захираагүй тиимэ үйлые бү үйлэдэ, Ном хүсэбэл үгэхэб, – гэжэ зарлиг болоод, юрын этигэл ябуулха ударидуулаһан ба нэгэ санварые соерхожо, «эдэ юрын Ном гэжэ бии, юрэ буса Нюуса Убдисы хүсэхэ бол, иимые үйлдэхэ хэрэг» гэжэ зарлиг болоод, Нарообын тоо томшоггүй хатуужал ябадалаар ябаһан еһые тобшолон хуряажа номлоод: «ши тиимэ хатуужалаар ябажа шадаха гү,» гэжэ зарлиг болоходо, би нулимса адхажа, чин бэшэрэлтэ сэдьхэл түрэжэ, ламын зарлигаар бүтээе гэжэ сэдьхэн тангариглабай.

Тэндэһээ нэгэ хэдэн хоноһоной хойно лама намайе дахуулажа абажа ошоод, аха дүү бүгэдээр хамгаальһан тэрэ газарта дээшээ боложо: «Ехэ хараалша аа, ши эндэ юһэн дабхар дүрбэлжэн хотые байгуула, дээрэнь арбадахи дабхарта Вачир байгуула,

тэрэниие би эбдэхэгүйб, тэрэнэй хойно би шамда шэди ба Убдисые үгэжэ бисалгахаб, бүтээхэ хүнэные би үгэе, – гэжэ зарлиг болобо.

– Лама эрдэни аа, иимэ хотые байгуулхада, хатан эхые гэршэ болгоходо болохо гү, – гэжэ хэлэхэдэм,

– Тиигэбэл болохо гэжэ зарлиг болоод, тэрэ лама хото болохо газарые тэмдэглэжэ үгэбэ. Би хатан эхые залажа ерээд, эсэгэ лама эхэ хоерой хамта һуухадань, би иигэжэ хэлэбэй:

– Урда би гурбан дабхар хотые байгуулаад, эбдэһэндэ, «би санамсаргүй болобой» гэжэ зарлиг болоот. Тэрэнэй хойно хото барихадам, « би дарасанда һогтожо, мэдэбэгүйб» гэжэ зарлиг болоот. Тэрэнэй хойно «би галзуу боложо мэдэбэгүйб» гэжэ зарлиг болоот. Тиимэ еһые хэлэхэдэ, шинии тиимэ тиимэдэ гэршэ хэн бэ» гэжэ уур хилэнсээр зарлиг болобот. Одоо, хатан эхэмни, ламын захирһан үйлэдэ гэршэ болон соерхо, – гэжэ хэлэхэдэм, хатан эхэмни зарлиг болобо:

– Намайе гэршэлбэл болоно. Эсэгэ лама шинии

эрхэ ехын тула, минии гэршэлхэдэ болохогүй юм. Тэрэ эсэгэ лама шинии туһагүй зохис хотые байгуулмуй. Баһа баһа эбдэхэ байна. Илангая энэ газар бидэнэй газар бэшэ, хамаг бүгэдээр энээндэ ама алдажа, хэншье эндэ барихагүй гэһэн бэлэй. Энэ газар бол нэгэ хэрүүлтэй газар бэлэй. Тиимэ ушарые хэбэл, Эсэгэ лама, шиниихи болохогүй, – гэбэ.

Тиихэдэнь лама зарлиг болобо:

– Ай захирһанаа гэршэлэ, би ама абаһанай еһоор хэеэ. Захирангуй тиимэ үйлэ юундэ хиимуй, – гэбэ.

Тиигээд би яндарые заһажа, дурбэлжэн хотые байгуулха үедэ Дог-тон-Чойдор нэрэтэ шаби, Ролжидахи Цурдон-Ванги нэрэтэ шаби, Цанрон дахи Мадон-Цэнбу нэрэтэ гурбан шабинар наадаһаар нэгэ ехэ шулууе үмхэрүүлэжэ абажа ерэһэндэ, би тэрэ шулууе хотын оеорто табижа, хоер дабхарые баряад байтар, лама ерээд, бүгэдые шэнжэлэн үзөөд, гурбан

шабиин абажа ерэһэн тэрэ шулууе хургаараа хадхажа:

– Ехэ хараалша аа, энэ шулууе хаанаһаа абажа ерэбэш, – гэжэ зарлиг болоходо,

– Лама эрдэни аа, сэдьхэлэй ехэ шабинар наадаһаар абажа ерээ, – гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

– Тиимэ бол тэдэнэй абажа ерэһэн шулууе шинии хэхэ хотын оеорто табижа болохогүй. Энэ шулууе гаргажа мүн хү байһан газартань абааша, – гэжэ зарлиг болоходо:

– Лама мину аа, энэ хотые бү сусала гэжэ ама абаһан бэлэйт, – гэжэ хэлэхэдэм,

– Тэрэ шинии үнэн юм аад, Хоер зэргын бисалгалда мэргэн болоһон минии шабинарые ши заража болохогүйш, тиимын тула ехэ шулууе ши абажа орондонь хүргэ. Хотые эбдэ гэһэн бэшэб, – гэжэ зарлиг болоһондо, би бариһан хотын хажууһаа абажа, тэрэ шулууе орондонь хүргүүлхэдэм, баһа:

– Ши өөрөө тэрэ шулууе абажа ерээд, абаһан мүн тэрэ орондонь таби, – гэжэ зарлиг болобо. Тиихэдэнь тэрэ гурбан хүнэй абажа ерэһэн шулууе гансаараа хотын оеорто табиһан газарһаа абажа, байһан газартань абаашажа, сэдьхэлни уйдажа, урда еһоор байгуулхадам, лама зарлиг болобо:

– Тэрэ шулуугаа өөрөө абажа Асариад энэ хотодо байгуула, – гэбэ. Би баһа гансаараа шулуу абажа ерэжэ байгуулбаб. Һүүлдэ гурбан хүнэй асарһан шулууе гансаараа асархадам, тэрэ шулууе Абарга шулуун гэжэ нэрэлбэ.

Тэрэ хадын хушуунда хото барижа һуун байхада, аха дүү бүгэдээр зүблэлдэбэд: «Ама алдаһан агууланда Марба хото байгуулба, тэрэниие һаад хэжэ, бү барюулая, Ластавад уластахи ехэ хүсэтэй нэгэ баахан банди агуулын хушуун тутамда хото байгуулажа, дундань хүрэхэдэ, баһа эбдээд,

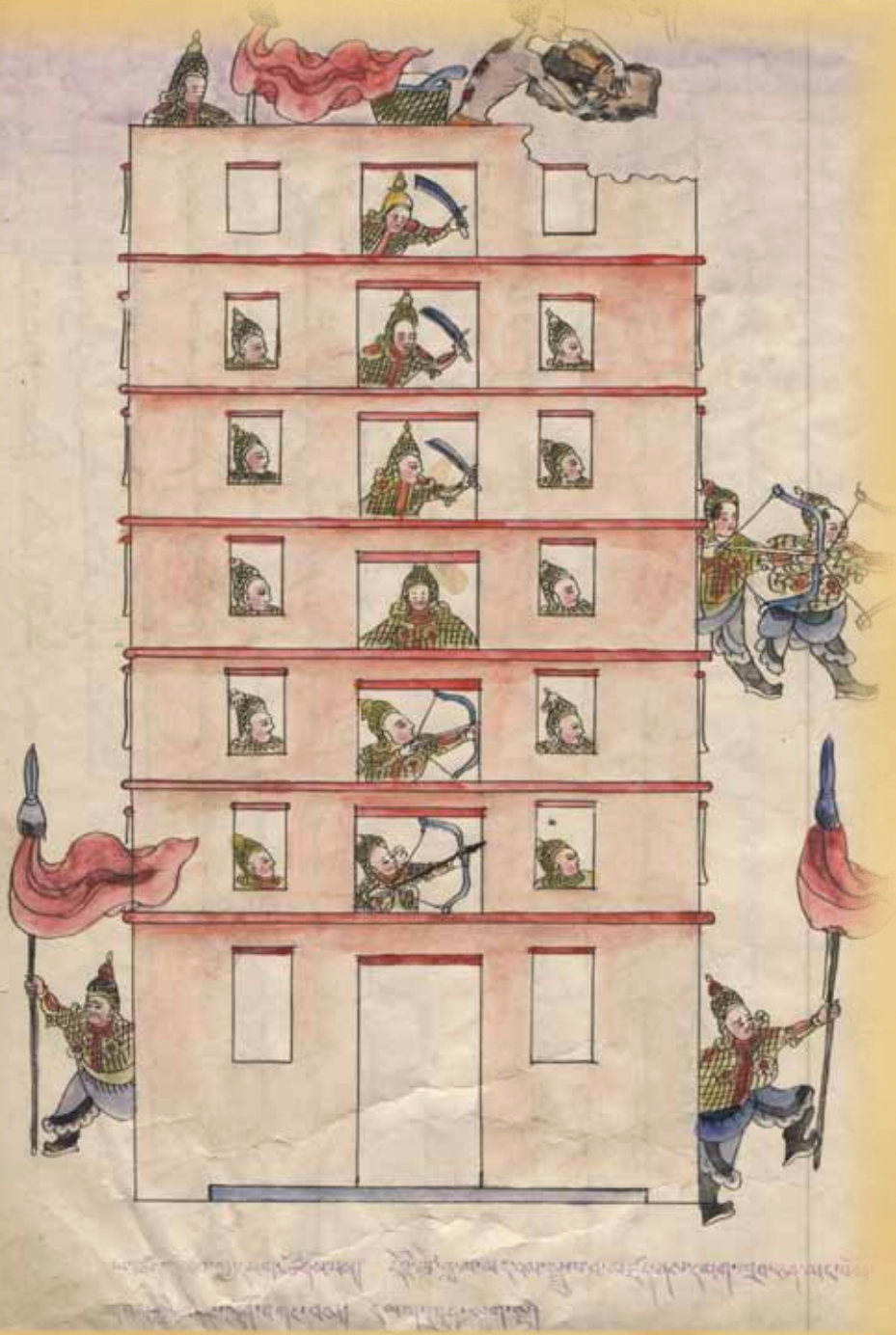

шорой шулууе орон орондонь хүргэбэй. Энэ–эниие баһа эбдэхэ бэзэ даа. Эбдээгүй бол, тэ–рэниие һаад хэжэ бү барюулая. Эбдэхэ, үлээхые үзэе» гэлдэбэд. Эбдэнгүй бариһаар долоон дабхар байгуулһанда, нюргандамни баһа нэгэ даари гараба. Тэрэ сагта Марбын аха дүү бүгэдээр сугларжа, иигэжэ зүблэлдэбэ: «Одоо энэ хотые цогцолхогүй за. Урда тиимэ тиимэ хотые цогцологсон. Энэ газарта хотые бариха арга хэһэн байна. Бидэ бүгэдээр сэрэгээр ошоод эбдэе гээд, сэрэгэй ерэхэдэ, лама олон хуягта сэрэгүүдые хубилгажа, хотын гадна дотно дүүргэжэ байгуулһанда,

тэдэ бүгэдэ өөһэд хоорондоо үгүүлбэд: «Ловаза тиимэ сэрэгые хаанаһаа абажа ерэбэб?» гэжэ хамаг бүгэдээрээ айн эмыгээд, бүгэдээрээ мүргэжэ, эндэ гэм үгы, эндэ гэм үгы гэлдэн, эзэнээ наманшалһанда, тэрэ олон бүгэдээрээ үгэльгын эзэн олон боложо тойндонь оробо. Тэрэ сагта Цан -рондахи Мадон-Цэнбу нэрэтэ шаби Дэмчиг-Мандалай Ехэ Абишиг абахаа ерэһэндэ, хатан эхэ зарлиг болобо: «Одоо Ном, өөрын нэгэ Абишиг абаха аргые хэшээ» гэжэ зарлиг болоходо, би өөрынгөө сэдьхэлдэ «эды шэнэ-эн хотые байгуулхада, ямаанай толгойн тэды шулуун ба нэгэ адха шорой ба нэгэ һуулга уһа, нэгэ хүрзэ шабар бэшэ хэншье нэмээгүй. Би гансаараа байгуулһан бэлэйб. Тиимын тула намда Абишиг соерхохо аалам» гэжэ сэдьхээд, мүргэжэ Абишигай зэргэдэ һуухада, лама зарлиг болобо:

– Ехэ хараалша аа,

ши Абишигта һуухадаа, бариха юумэншни юун бэ?» гэжэ асуухадань,

– Лама эрдэни аа, шинии хүбүүнэй һууха хотые байгуулбал, Абишиг ба Убдис соерхое гэжэ ама абаһан бэлэйт. Тэрээгээр соерхохо гү гэжэ һууһан бэлэйб, – гэжэ хэлэхэдэм, лама зарлиг болобо:

– Шинии нэгэ хэды шабар хана байгуулһанда, би хатуужал ябадалаар Энэдхэгтэ ошожо, Абишиг ба Убдисые һуража ерэһэнээ яажа шамда үгэхэ бииб. Абишигта һуухада буян бии байбал абажа ерэ, үгы байбал гүн нарин Нюуса тарниин Абишигай зэргэдэ бү һуу, – гэжэ альгадаад, үһэнһөөмни барижа газаа гаргахада, «одоо би үхэбэл һайн бэлэй» гэжэ сэдьхэжэ, нэгэ һүни дууһатар уйлажа һуубаб. Тэрэ сагта хатан эхэ минии дэргэдэ ерээд:

– Лама өөрөө Энэдхэгһээ абаһан иимэ Ном амитанда туһалхаа абажа ерэһэн бэлэй, дэргэдэнь нэгэ нохойн ерэхэдэ, тэрээндэ Ном номлоод, һүүлдэ юрөөл юрөөхэ нэгэн аад, шамайе нигүүлэсхэгүйнь юун болоно бэ, тиигэбэшье ши бэшэрэл сэдьхэлээ буруу бү болго, – гэжэ сэдьхэлыемни зөөлэрүүлэн, һургажа ошобо. Хойто үглөө лама өөрөө дэргэдэмни ерэжэ:

–Ехэ хараалша аа, ши өөрөө энэ хото

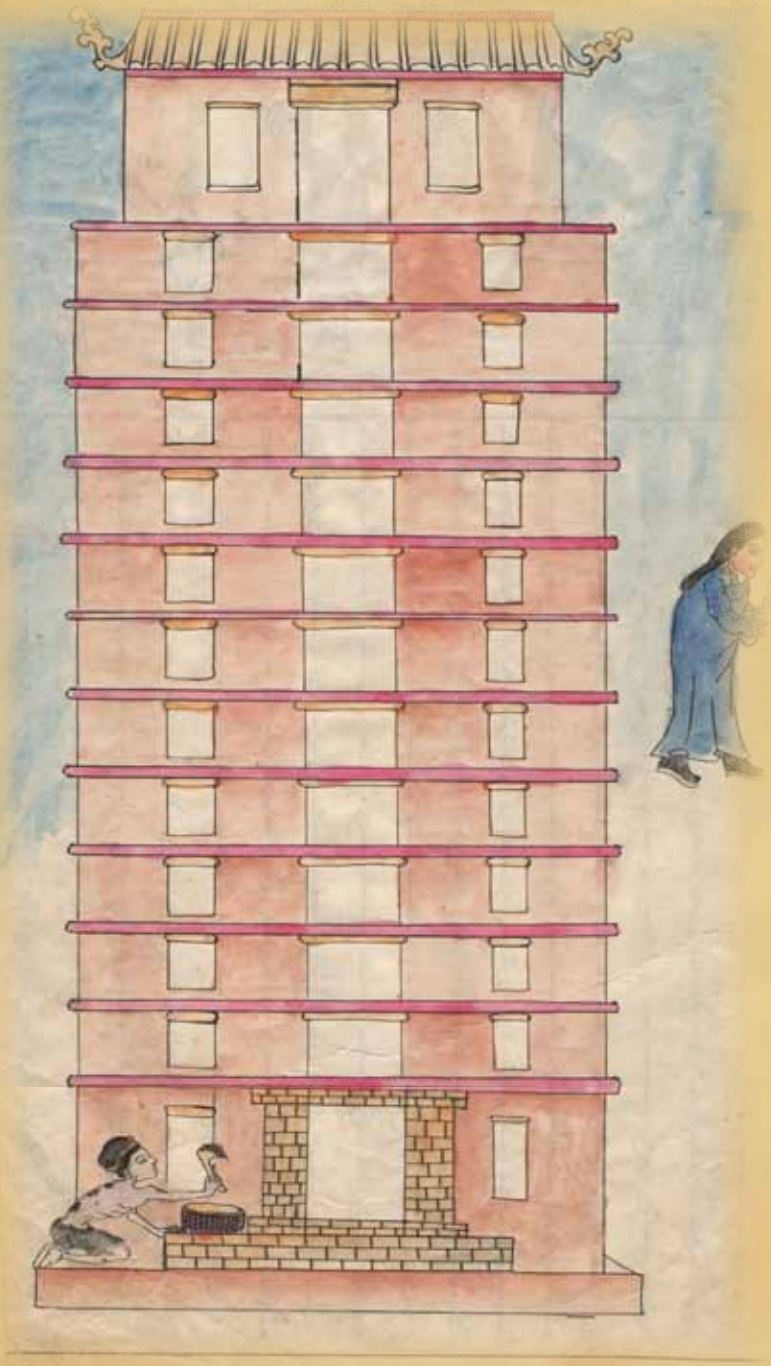

барихаа боли, арбан хоер баханата, һарабшатай байшаниие бари, тэрэниие дууһабал, Абишиг ба Убдисые үгэе, – гэжэ зарлиг болобо. Би ламын зарлигаар боложо, дахин шэнэ барилга эхилэжэ, һарабша яндарые заһажа байха сагтам, хатан эхэ таһаршагүй һайн эдеэ ба сай үгөөд, хүлжэхэ мэтэ дараса үгэжэ, сэдьхэлыемни эдгээбэ. Һарабшые барижа дууһаха сагта Дол-дахи Цэрдон-Ванги нэрэтэ лама Нюуса хуряангуйн Абишиг абахаа ерэһэндэ, хатан эхэ зарлиг болобо:

– Хүбүүн аа, энэ ябадалда Абишиг абаха үйлые хэ, – гээд, нэгэ саба тоһо, хоер цанма, нэгэ баахан зэд тогоо соерхоод, эдэниие Мүргэхын бэлэг болго гэжэ үргөөд, Абишигай зэргэдэ һуухадам, лама зарлиг болобо:

– Ехэ хараалша аа, ши

Абишигай зэргэдэ ѣууха бол, бариха буяншни юун бэ, – гэбэ.

– Лама эрдэни аа, нэгэ саба тоѣо, хоер цанма, нэгэ заахан тогоо гэхэ мэтые бариба би, – гэхэдэм, Лама зарлиг болобо:

– Тэдэшни тиимэ тиимэ үгэльгын эзэдэй намда бариѣан эд таваар бэлэй. Минии эд таваарые барижа Абишиг абажа болохогүй. Ши өөртэшни бариха буян бии болбол абажа ерэ. Тиимэ юумэ үгы ѣаа, Абишигай зэргэдэ бү ѣуу, – гэжэ дээшээ бусажа, олон үгөөр хараажа, хүлөөрөө үтьхэлөөд, газаашаа гараба.

Би иимэ еѣоор ѣуун байтараа, «газарта орожо үхэбэл ѣайн гү» гэжэ сэдьхээд, «би хараал хэжэ олон хүниие үхүүлээд, мүндэр оруулажа олон таряаланиие үгы болгоѣоной нүгэл намда хүрэбэ гү, юрэ Ном хэжэ болохогүйе мэдэбэ гү. Лама намайе нигүүлэсхэгүй байна. Алиниинь болоном, Ном үгы нүгэл хилэнсэ суглуулѣан энэ бэеэр юу хэхэб, боожо үхэбэл сайн болохо гү», гэжэ сэдьхэжэ ѣууха сагтам, хатан эхэ суглаанай хурим хэѣэн нэгэ хубиие эндэ абажа ерээд, намайе олонто ѣургажа, сэдьхэлыемни тэнюун болгожо ошобо. Би тэрэ суглаанай эдеэ эдихэ дурагүй, ѣүни дууѣатар уйлан ѣуухадам, хойто марагаар лама дээшээ боложо

ерээд:

– Ай Ехэ хараалша аа,

ши һарабшын зуурамые баряад туйладань хүргэбэл, Абишиг ба Убдисые магад үгэхэб,– гэжэ зарлиг болобо.

Би баһа барижа, һарабша дууһаха сагтамни ууса дээрэм гурбан даари гараба. Тэрэ гурбан даариһаа ондоо, баһа шуһа гараһанда, хатан эхэдээ тэрэниие үзүүлээд:

– Эхэ мину аа, энэ дүрбэлжэн хотые барихые гэршэлһэн бэлэйт, мартаа гү, мартаагүй болбол лама-да айладхажа намда Ном соерхуулму? – гэхэдэм, эхэ тиимэ даарииемни үзэжэ, нулимса алдаад:

– Хүбүүн аа, ламада хэлэхэм, – гээд, ламын дэргэ-дэ дээшээ ошожо,

– Ай лама эрдэни аа, Ехэ хараалша хүбүүн эды шэ-нээн хото бариһандань хамаг бэедэнь яра ба даари гаража, тэдэ даариһаа таһаршагүй эдеэри ба шуһан субаржа байна, урдань би адагуусанда даари нюдэ-эрээ үзээд, шэхээрээ соносооб, хүндэ даари гараһые соносоо, үзээгүй бэлэйб. Иимэ еһые бэшэ хүн соносон үзэбэл, би эшэгүүритэ болоод, лама шинии нэрэдэ муу болохогүй гү, тиимые сэдьхэжэ, хөөрхы, энэ хүбүүндэ Ном үгэн соерхо, түрүүн лама хотые дууһабал Ном соерхохо намайе гэршэ болгожо бариһан бэлэй, – гэжэ хэлэбэ.

Тиихэдэнь лама зарлиг болобо:

– Арбан дабхар хотые дууҺабал Ном үгэеэ гэҺэн, минии үнэн бэлэй. Арбан дабхар хото алин бэ? – гэхэдэнь, эхэ хэлэбэ:

– Арбан дабхар хотоҺоо үлүү Һарабшатай бариҺан байна, – гэжэ хэлэхэдэнь,

– Олон үгүүлхэшни юун хэрэг бэ, арбан дабхар хотые дууҺабал Ном үгэхэ бэлэйб. Нюга нюрганда даари гараҺан гү? – гэжэ зарлиг болоходонь, эхэ хэлэбэ:

– Ээсэгэ лама ши эрхэ ехын тула, минии хэлэҺые соносоногүй бэзэ даа. Нюргандань

даари гарһанһаа боложо, бүхы бэень яратаһан байна, – гэжэ хэлэжэ, үтэр зуура ошоходонь, лама зарлиг болобо:

– Тиимэ байбал дэргэдэмни ерэг,– гэбэ.

Би баясажа, Ном соерхохонь гэжэ сэдьхэжэ ошоходом, лама зарлиг болобо: – Ай Ехэ хараалша аа, шинии нюрганда даари гараһаниие намда үзүүлэ, – гэхэдэнь, үзүүлһэндэ, һайтар үзээд, иигэжэ зарлиг болобо:

– Шинии иимэһээ үлэмжэ үлүү Нарообо шэдитэ лама арбан хоер Ехэ бэрхэ үйлэ ба арбан хоер Нарин бэрхэ үйлэ хээд, адли бэшэ хорин дүрбэн үйлые хэһэн бэлэй. Би амин ба эд таваарай тала харахагүй. Энэдхэгтэ ошоод Нарообо шэдитэн ламада шүтэһэн бэлэйб. Тиимын тула ши Ном хүсэхэ болбол ехэ тиимэ эрхээр юу хэхэб, хотын зуурама үйлые үйлэдэ, – гэжэ зарлиг болобо. Ламын тэрэ зарлиг зүб гү гэжэ сэдьхэһэндэ, лама зарлиг болобо:

– Одоо ши даарида хүрэхэгүй сахариг хэжэ, шорой шулуу зөөжэ, хотын зуурамые бари,– гэбэ. Тиихэдэнь:

– Бэедэхи ярадамни сахариг туһа болохо гү, – гэжэ асуубаб.

– Шорой халдаагаагүй һаа туһа болохо юм, – гэжэ зарлиг болоходо, тэрэ ламын зарлигаар хэжэ, шорой зөөжэ эхилһэндэ,

лама үзээд, иигэжэ сэдьхэбэ:

– «Ай, зарлигыемни таһаршагүй бүтээгшэ гайхамшагтай хүбүүн бэлэй» гэжэ сэдьхээд, тэрэнэй хараагүйдэ, нулимса алдажа байба.

Тэндэһээ бэедэхи яра хубилажа, тэһэрэнгүй, ехэ зобожо байха сагтаа, хатан эхэдэ иигэжэ хэлэбэб:

– Эхэ мину аа, ламада айладхажа намда Ном соерхо гэжэ зууршала, үгы болбол бэедэхи ярамни амар заяа үзүүлэнэгүй, амаржа һуубал болохо гү, – гэжэ хэлэхэдэм, эхэ ламын дэргэдэ ошоод, тиимэ еһые хэлэхэдэ, лама зарлиг болобо: «Хотые дууһаг, үгы бол Ном үгэхэгүйб, үйлэдэжэ шадаха бол, ядан шадан үйлэдэ, шадахагүй бол һуухаһаа ондоо юу болохоб?» –гэжэ зарлиг болобо. Эхэ намда иигэжэ зарлиг болобо:

– Ай хүбүүн аа, яра ба дари эдгээжэ амаржа һуухадаш болохо, – гэхэдэнь, би ламын зарлигаар һуухадам, эхэ бэе хүсэтэй болгохо тиимэ һайн эдеэ соерхоод, нэгэ хэдэн хоног болоходо, бэемни амгалан болобо. Тэндэһээ бэедэхи ярымни эдэгэхэ сагта, лама зарлиг болобо: «Ехэ хараалшаа, бэедэхи яраши эдэгэбэ бэзэ. Хотын зуурама үйлые бари» гэжэ зарлиг болобо. Би тиимэ үйлые хэхэ гэжэ забдахада, хатан эхэ зарлиг болобо: «ай хүбүүн бидэ хоер Ном соерхохо

нэгэ арга хэеэ» гээд, намай иигэжэ ѣургаба:

– Ай хүбүүн аа, шамда нэгэ заахан уута гурил үгэе, ши тэрэ уута гурилые үргөөд, тэрэнэй дээрэ бацаг ба хэрэгтэй юумэеэ табижа, ламын хараха газарта саашаа алад ябахадаш, би шамай «ай хүбүүн, шинии тиигэжэ ябахашни буруу, би ламада хэлэбэлни, лама шамда Ном соерхохо байха. Ши минии үгэдэ орожо ѣуу» гээд, шамайе бариха мэтэ аашалха би, – гэхэдэнь, би эхын зарлигаар ламын хараха газар ябахадам, лама хараад, зарлиг болобо:

– Та хоер юу хэнэбта?– гэжэ зарлиг болоходо, эхэ хэлэбэ: – Ай, Хараалша хүбүүн холо газарѣаа ламын нэрэ алдарые соносожо Ном хэхэеэ ерэѣэн бэлэй. Ном соерхохын орондо танай ехэ хараажа аашалхада, «би тэсэнгүй, Ном хэхын урда үхэхэ боломуй, одоо бэшэ ламын дэргэдэ ошохом» гэхэдэнь, би хорижо, шамда Ном соерхохо гэжэ хорижо байна би, – гэжэ хэлэбэ.

. Лама:

– Аа, би танай аашые мэдэбэб, – гэжэ гаража ерэ-эд, намайе олон дахин альгадажа, – ши нэн түрүүн дэргэдэмни ерэхэ сагтаа бэе, хэлэн , сэдьхэл гурба-наа намда барюулаа бэлэйш, одоо ши хаана ошохо юм, шинии бэе, хэлэн, сэдьхэл губаниие би мэдэ-хын тула шамайе ямар болгохо минии зориг бэзэ. Ши ябаха бол минии гэр доторхи гурил абажа ябаха шалтагаан тиимэ юун бэ,– гээд унгаажа наншаад, гу-рилые буляажа абаад, гэртээ оробо.

Тэрэ сагта сэдьхэлни ехэтэ уяран зобожо, үльгэрлэбэл, ганса хүбүүгээ үхүүльһэн эхэ мэтэ зобо-лонто болобо би. Эхэтэйгээ зүблэлдэхэдэ, ламы цог заляар тэсэхэгүй уйлажа байхада, эхэ зарлиг болобо: Одоо минии ямаршье арга хэбэл болохогүй байна, лама шамда Ном соерхохогүй байна. Тиигээд хойно хэзээ Ном соерхохо даа. Одоо би шамда нэгэ Ном соерхоно, – гээд Базар-Баради эхын нэгэ бисалгал соерхоходо, эе онолой эрдэм түрөөшьегүй һаа, сэдь-хэлдэмни минии нэгэ туһа болобо. Эхын тиимэ аша туһые харюулха ба ламын

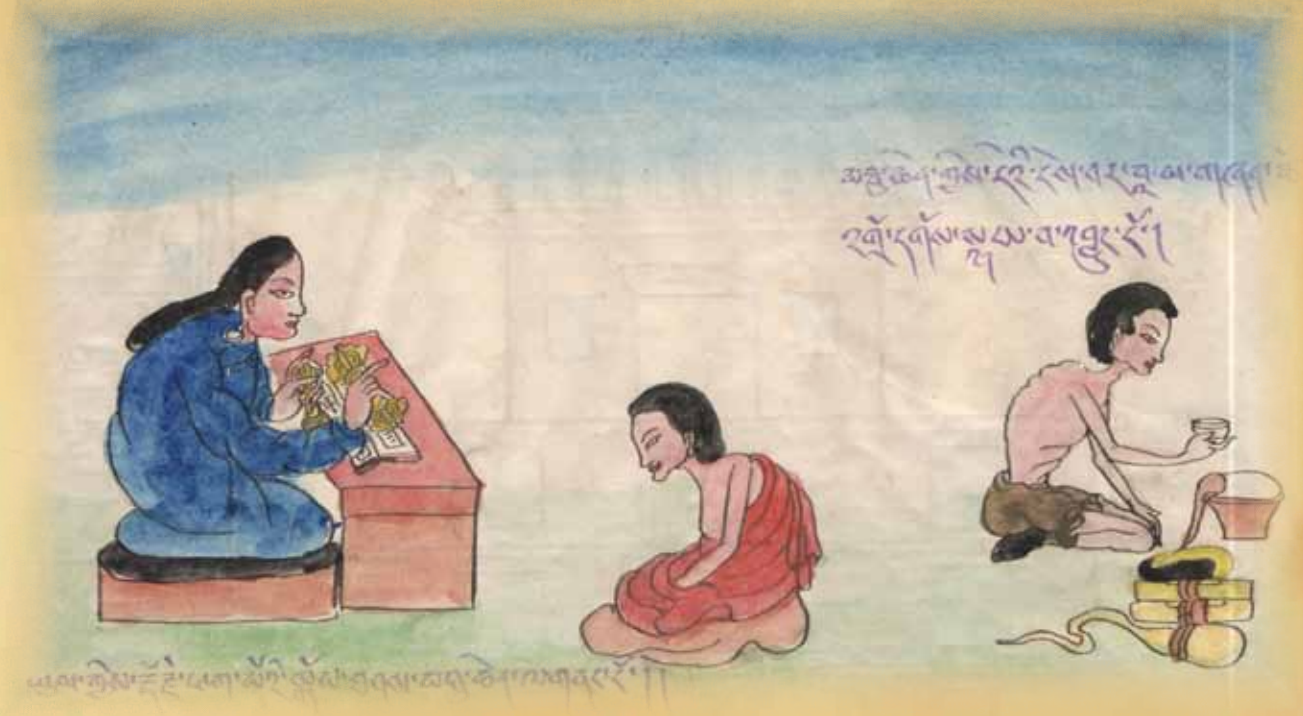

хатагтай байхын тула хилэнсэмни арилха гү гээд, сэдьхэжэ хатан эхын үйлые хэшээн үйлдэжэ һуужа байхадаа, «ай би бэшэ өөрөө нэгэ ламые бэдэржэ ошоходо, һайн болохо гү гэжэ сэдьхэһэн аад, баһа иигэжэ сэдьхэбэб: «нэгэ наһан, нэгэ бэедэ Бурхан болохо Убдис энэ ламаһаа өөрэ бэшэ хэндэшье үгы байна. Одоо энэ наһанай дээрэ Бурханай хутаг олоогүй бол, хойто юртэмсэдэ муу заяанда түрэжэ, хилэнсые хуряажа һууха бэлэй. Номун тула Нарооба шэдитэ тэды шэнээн бэрхэ ябадалаар ябаһан байна. Би ядан шадан энэ ламые баясхаабал, Убдисы соерхохо бэзэ даа. Соерхобол, би бисалгажа энэ наһандаа Бурханай хутагые олохо үйлэ хэе» гэжэ сэдьхэжэ, баһа шорой шулууе зөөжэ, һарабша ба байшанай үлүү зуураамые үйлэдэжэ һуун байхадам, Дог-Чой-Доржэ лама нүхэртэйгээ олон буяни абажа, Ми Дорже Абишиг абахаа ерэһэндэ, эхэ зарлиг болобо: «ай хүбүүн, ши эды шэнээн хото барибал лама баясангүй, эд таваарта

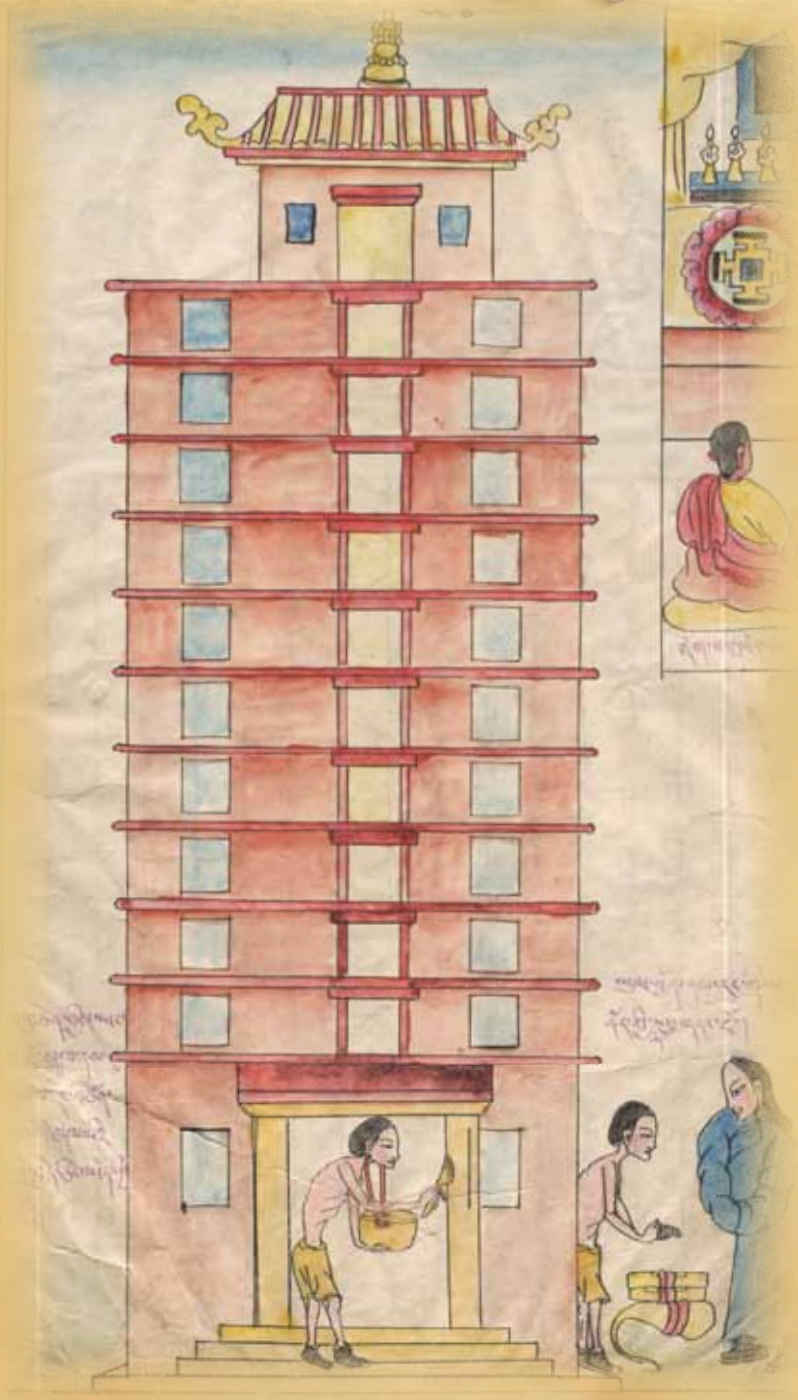

баясаха байха. Одоо ши нэгэ буяни эрэбэл, Абишиг үгэхэ бэлэй. Энээни баряад ши өөрөө хэлэ, соерхохогүй бол баһа би хэлэһүү» гэжэ зарлиг болобо.

Урдань намайе буулгажа ерэхэдээ эсэгэмни нэгэ ехэ гайхамшагтай сайн оюу үгэһэн бэлэй. Тэрэ оюуе үгөөд үзэ гэхэдэ, би тэрэ оюуе ламада үргөөд:

– Лама эрдэни мину, энэ Абишигта би һууе, – гээд, зэргэдэ һуухадамни, лама тэрэ оюу һайтар үзээд:

– Ехэ хараалша аа, ши энэ оюу хэнһээ абаабши, – гэжэ зарлиг болоходо,

– Лама эрдэни мину, эхэ намда соерхоо, – гэжэ хэлэхэдэм, лама шарайгаа мишиигээд, «мэнэхэйгүй эхые дуудажа Асари» гэжэ зарлиг болобо. Би эхые залажа ерэхэдэм,

– Мэнэхэй үгы аа, энэ оюу бидэндэ хэн үгөө бэлэй? – гэжэ зарлиг болоходо, Хатан эхэ олонто мүргөөд:

– Лама эрдэни аа, шинии дэргэдэ

намайе буулгажа ерэхэдээ, эсэгэмни энэ оюуе намда үгэжэ, иигэжэ һургаа юм: шинии нүхэр лама уур хилэн ехэ гэжэ дуулдана. Хэды багта та хоер зохингүй хагасаха болбол, энэ оюу шамда хэрэгтэй болохо, хүндэ бү үзүүлэ, хадагала гэжэ үгөө. Одоо энэ хүбүүнэй иигэжэ зобожо һуухада, би тэсэнгуй үгэһэн бэлэйб. Энэ оюу эсэгэ лама абаад, Ехэ хараалша хүбүүндэ Абишиг үгэн соерхо, урда Абишигай зэргэдэ һуухые оронһоо гаргаһандаа сэдьхэл ехэтэ сүхэрбэ. Одоо лама Рон-сдон нүхэр хамта минии хэлэхэдэ нүхэсэн соерхо, гээд, олонто мүргэхэдэнь, лама ехэ дошхон тула, Рон-сдон лама нүхэртэйгээ юумэ хэлэжэ шадангүй, »тиихэ болтогой» гэжэ эхэтэй хамта мүргэхэдэнь, лама зарлиг болобо:

– Мэнэхэйгүй, минии энэ оюуе ши хүндэ алдажа үгэхэ гэжэ байнаш, – гэжэ зарлиг болоод, тэрэ оюуе өөрөө хүзүүндээ

зүүжэ, – ши ухаа һанаагүй нэгэн байна. Шинии бүхэли бэе минии мэдэхэ байгаад, оюу би юундэ мэдэхэгүй юм. Ехэ хараалша аа, шамда бариха эд таваар бии байбал, абажа ерэ, Абишиг үгэеэ, минии оюу намда үргэжэ абашиг абажа болохогүй, – гэжэ зарлиг болобо.

Эхын оюу үргэһэндэ абашиг үгэхэнь гэжэ сэдьхэжэ һуухада, лама ууралаад, яаран бодожо, хатагтайе яба гэхэдэнь, «ябахагүйб, юун болооб» гэхэдэ, хатагтайгаа үбдэтэр, хүшөөрөө унагаажа, бэреэгээр сохиходо, Дун-Чойдоржэ лама хорижо, бариха зуурань, би айн эмээгээд, ехэ түргэн харайжа ошоходом, лама өөрөө сэдьхэлээ уяран, хилэглэсэнэй еһоор байба.

Би иимэ ехээр зобоһон аад, боожо үхэеэ гэжэ сэдьхэдэм, хатан эхэ ехэ нулимса адхажа: «Ехэ хараалша аа, сэдьхэлээ бү зобо, шинии мэтэ хатуужаха шаби хаана байхаб. Одоо бэшэ ламада Ном айладхаар ошохо болбол, би шамда тэрээнтэй уулзалдаха хэрэгтэй хүнэһэ ба буяни үгэе» гэжэ сэдьхэн хайрлажа, урда ямар нэгэ суглаанай хурим хэхэ зэргэдэ эхэ һуугаа бэлэй.

Тэрэ ѧүни үүр сайтар уйлажа ѧуугаа бэлэйб. Үүр сайхада, лама намайе дэргэдэмни ерэ гэжэ дуудахадань, би лама намда Ном соерхохонь гү гэжэ сэдьхэжэ ошоходом, лама зарлиг болобо:

– Энэ ѧүни шамда Абишиг үгөөгүйдэ уур хилэнсэ буруу ѧанаата болобо гүш» гэжэ зарлиг болобо.

– Ламада тиимэ буруу ѧанаата сэдьхэлээр бэшэрхэгүй юун боломуй. Би өөрөө ехэ хилэнсээр түйрэѧэнэй тулада болобо гу гэжэ сэдьхэльни зобобо, – гэжэ хэлэжэ уйлахадам, лама зарлиг болобо:

– Шинии тиимэ уйлаха эрхэ намда зохисгүй, газаашаа гар, – гэжэ зарлиг болобо. Газаашаа гарахадам, зүрхэнэйм хии хүдэлхэ мэтэ зобожо, иигэжэ сэдьхэбэб: «Ай би хилэнсэ хэхэ сагта эд таваар мундашагуй байѧан аад, одоо Ном хэхэ сагта ямаршье эд таваар үгы болоод байнам. Хилэнсэ хэхэ сагтахи тэрэ алтанай зарим бии болбол, мүнөө намда Абишиг ба Убдис хүртээхэ байгаа. Энэ лама буян хэхэ юумэ үгы байхада Убдис соерхохогүй байна. Бэшэ ламанарта ошобол, үргэхэ буян үгы байхадам, Убдисы соерхохогүй. Ном үгы хүнэй бэе хилэнсэтэ

Үйлэдэ ороһоноо буужа үгэбэл, сайн болохо байгаа. Одоо хэр сайн болохоб» гэжэ сэдьхээд, баһа иигэжэ бодобоб: «Нэгэ баян хүнэй үйлые хэжэ хүлһэ гаргажа, Ном үзэхэ буян олохо байна. Үгы бол муу үйлээр хараал хэһэндэ нютагтамни бэлгэ болоһоной тула, нютагтаа харижа ошоод, эхэтэйгээ уулзабал сайн болохо, эд таваарые би олохоб. Алин гэбэл Ном эрихэ, эд эрихэ нэгэндэ ошохо хэрэг байна. Ламын гурил абажа ошобол, сэдьхэлни зобохоһоо бэшэ юун болохоб» гэжэ бодоод, өөрын Номуудые үргөөд, мэдүүлэнгүй гаража, замаар ябахадаа, эхын ашые һанан һанан маша гомдожо ябаб, Рова-ба-лунһаа саша нэгэ үдын газарта хүрэхэдээ, эдеэ эдихэ боложо, түрүүн гурил гуйгаад, тэрэнэй хойно хүмүүнһээ тогоо зэллэжэ абаад, уһа, гал, түлеэ абажа ерээд, шанажа эдиһэн аад, үдэ үнгэрһэнэй тула баһа иигэжэ бодобоб: «би эды шэнээн ламын үйлэ үйлдэһэн байхада, зарим минии эд эдеэнэй ашиг байна, энэ үглөө нэгэ эдеэнэй тулада эды

шэнээн зоболой. Хатан эхэмни энэ үдэр болотор намда сайн эдеэ хайралжа үгэһэн бэлэй. Энэ үглөө би эхэдээ мэдүүлэнгүй ерэһэнмни жэшэхэгүй буруу болобо. Одоо харижа ябаяа» гэжэ сэдьхээд, хариха болоходоо, тэдэ тогоо, һаба юумэнүүдые эзэндэнь бусаахаа ошоходом, нэгэ үбгэн хүн хэлэбэ:

– Ши үйлэ үйлдэжэ шадаха нэгэ залуу хүбүүн байнаш, гуйха үйлэһээ уншан шадаха болбол Ном унша, шадахагүй болбол хүнэй зарадаһан боло, уншаха гүш?, – гэжэ асуухада,

– Би Ном уншажа шадахаби, – гэбэб. Тиихэдэм тэрэ үгүүлбэ:

– Нэгэ хэдэн хоног минии гэртэ Ном унша. Би шамда һайн буян үргэеэ, – гэхэдэнь, би баясаад, «тиигэеэ» гээд, тэрэнэй гэртэ Найман мянган шүлэгтэ Номые уншабаб. Тэрэ Ном дотор наһа ойлгогшо Бодисадын туужа үзээд, тэрэ Бодисада намда адли эд үгы байжа, амин бэеэ хайрлангуй оролдожо шадаһан байна, тиимэ еһые шэнжэлэн ойлгоходоо, «би Номой тулада бэрхэ хатуужалые хэһэн байнаб. Лама Ном соерхохо аалам. Ном соерхоогүй бол, эхэмни бэшэ ламанарта эльгээжэ һайн зарлиг болохо» гэжэ

сэдьхэжэ, гэдэргээ харибаб.

Минии ябаһан хойно тэрэ үедэ хатан эхэ ламада хэлэбэ:

– Лама шинии тэрэ үһөөтэ хүбүүн ошожо ябана, ламын сэдьхэл амбаба гү, – гэжэ хэлэхэдэнь, лама:

– Тиимэ үһөөтэ намда хэн бэ? – гэжэ асуухада, эхэ ламада:

– Үһөөтэ тэрэ Ехэ хараалшаһаа бэшэ хэн юм, – гэжэ хэлэхэдэнь, лама шарайгаа хорхойжо, нулимса алдаад:

– Үндэһэн лама, дагинас Номун сахюусан та, минии түгэс хубита хүбүүе наашань абажа ерэ, – гэжэ толгойгоо бүрхөөжэ һууба.

Минии эхын дэргэдэ хүрэжэ мүргэхэдэм, хатан эхэ маша баясажа:

– Ай хүбүүн, харижа ерэһэншни маша һайн. Одоо лама шамда нэгэ Ном соерхохо мэтэ байна. Би шамайе ошожо ябана гэжэ хэлэхэдэм, лама сахюусанаа нэрлэжэ, минии хубита хүбүүе абажа ерэ гэжэ зарлиг болоод, нулимса алдан байба. Ламын нигүүлэсхыгээр ши эрхэ бэшэ ерэһэн байнаш, – гэжэ эхын зарлиг болоходо, «эхэмни сэдьхэлээ ташаяаһан юм бэзэ. Магад «түгэс хубита хүбүүн» гэжэ ламын зарлиг болоһониинь үнэн болбол, нэгэ сайн зарлиг бэзэ даа. Абишиг ба Убдис соерхоогүй еһые шэнжэлбэл, түгэс хубита хаана болоно бэ,

бусадта ябаха газар үгы. Лама намда Ном хүртээхэ үгы байна, хүртээхэ болбол сайн болохо гү» – гэжэ сэдьхэжэ байхадам, эхэ ламын дэргэдэ ошоод:

– Ехэ хараалша бидэниие сэдьхэжэ бусажа ерээ, мүргэхэеэ ерэхэдэ болохо гү, – гэжэ хэлэхэдэ, лама зарлиг болобо:

– Тэрэ бидэниие һанажа ерэһэн бэшэ, өөрын бэеые хайралжа ерэһэн бэзэ. Мүргэхээ ерэбэл ерэг, – гэбэ. Минии мүргэхэеэ ошоходо, лама зарлиг болобо:

– Ехэ хараалшаа, тиимэ олон сэдьхэлээр юу хэхэ юм. Үнэн сэдьхэлээр Ном хүсэхэ болбол, Номой тула аминай тала харахагүй бэлэй. Одоо баһа гурбан дабхар хотые бари, тэрэнэй хойно Убдис үгэеэ. Тэрэниие хэхэгүй бол, минии эдеэ хомсодхоһоо өөрэгүй, шамда ябаха газар бии болбол, яба, – гэжэ зарлиг болоходо, харюу үгэ хэлэжэ шадангүй гаража ерэжэ, хатан эхэдэ иигэжэ хэлэбэб:

– Ай би

Подписано в печать 5.12.2012 г. Формат 72x104/12. Печать офсетная.
Бумага мелованная. Тираж 200 экз. Заказ № 2200
Отпечатано ООО «НоваПринт». Республика Бурятия, г. Улан-Удэ, ул. Ранжурова,1
Тел. 8(3012) 212-220